Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашаркхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувла 1923 шера дена ◆ ШИНАРА, 4 ЯНВАРЬ, 1983 ШУ. ◆ № 2 (6724). ◆ Мах 3 кап.

Чаккхдаьлла 1982 шу. Советски наха КПСС XXVI съезда решенеш кхочашъеш хьнаре къахьийта шу, вай парте Центральни Комитетон Советски правительствон дуцел арене машара тIехьа къовсам лоаттабаь шу дар из. Дерригача халкъа доккха цIей санна беьталдер вай Советски Социалистически Республикий Союз хьаль 60 шу, Нохч - ГIалгIайчен автономе 60 шу, нохчийн гIалгIайн халкъийн лоIаьагIа Россена юкъебаха 200 шу дизара сийлахь юбилейш. Цар Iалаьаите чIоагIа тешавеш хьегойтар социализмана кхерагIдаьина сийлахь - доккха гIуланхаш, ленински къаной политико ламкха котало, СССР дерригача халкъий дохаргдоаца вошала деттагIалл.

КЕРДАЧА ШЕРА— КЕРДАЧА КОТАЛОНАШКА

Тахан кердача шерагI долаш вай уйла ю дIадахача 1982 шера воаш деьчун, ца деш дисачун, де ле-ззачун. КПСС XXVI съезда, хул тIехьагIа хинача парте ЦК Пленумий решенеш кхочам а еш, СССР хьаль 60 шу дизара лха ма йоаггIера вакъалхер дукха шерра социалистически ях а йоерналь Нохч-ГIалгIай индустре производствени коллективана хамах хьалха, 1982 шера 28 декабре, кхочашъаьй 1982 шера план, хIаьта 24 декабре — цхьайттагIча пятилетка шин шера продукци мальхала якхара объемах нодалей дукхагIдолча тайпейн. Хаоттама хьалаш аьттув боацаш нийсденнадале а республика юрта боахаме къахьегараша дика хьалхе-йир юртбоахама культураш. Цар Iалашдир пачча-хьалихенга алат, хьажкIий фу, шекара свекла, кхартолаш, бахчеви культураш пачаххьалихенга йохкара планаши социалистически декхараши кхочашделга, пачайхьалихенга дулх, шура, фуаш дохкара план кхочашйир. Дега тоам а хулаш белгалбоал вай юбилейни шера яхье хьалхле ляьнхача Назрановски, Шалински, Веденски, Ножай-Юртовски, кхычa районий къахьегамхой.

Даькха толамаш бIаргагуш а дог гIоздоахаш а да. ХIаьта керда шу дIадолалдеш вай керттера теркам тIебахийта беза ца деш дисачун, пайда эцанза йолча торонашта. Уж кьаьста хьахьекхад КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенешка, цига парте ЦК Генеральни секретера ноаькъоста Ю. В. Андропова даьча къамаьлаца.

Партийни, советски, боахама органашта хьалхашка латта декхар да Iалаьахоша шерра даькъа а лоацаш хIара боахаме, районе йалоеш алати доакъаре тешшаме дукхагIа дакххар, лаьттанцарен хьайбай боахамех продукци пачхьалкхенга йохкара планаш кхочашъелга Iалашдергдоаь практически гIуланхаш белгалде а чакхдаха а. Из кхочашделга, КПСС Нохч - ГIалгIай обкома VII пленуме белгалдаь ма хиллера, айхха дувааденна да инициатива дIахо дегIайовланрца, лаьттах, техниках, удобренеех, доакъарех, юртбоахама ерригача торонех дикагIа пайда эцарах бола кадрай бехктокхам айбарца.

Из даиза дертдоацаш гIулакх да. ХIана аьлча, дисциплина чIоагIъярех доагIар диза хьадехарен гIулакх эсала леладу цхьайолча промышленни предприятей, гIишлошъяра управленей, трестий, объединеней, колхозий, совхозий партийни организацешна. Кегаенна а дисциплина йоацаш а йолча мот-тигий хир хоададалоа дергдац. Зехьа йоаш йола ха геттар кIезигъяр, прогулаш елга, белхи тIехьабусилга, цхьдоаш телхе хIамаш дIадахер — хIара къахьегамаш коллективага дулургдолаш хIама да. Прогульщикашцеи лодырашцеи лоаттабеча къовсаме хийцца пайда эца беза общественни, материальни, дисциплинарни воздействи яра гIулакхех.

Лоацца аьлча, де дезараш дукха да вай, цар хIаранегара дIадех тIагIертта къахьегилга, чIоагIа организованности сакхетаме дисциплинех йолаш хилар. Советски халкъа керда шу дахьала дувлаш дайтача моаршал тIа КПСС Центральни Комитето, СССР Лакхехьарча Совета Президиумо, СССР Министрий Совето хьакхайкаланд берригача советски наха 1983 шу сийлахьа гIулакхаш карагIдувларца, мохк дIахо а ленински наькъагIа толаме дIахьалхашкахьа гIолга Iалашдергхиларах чIоагIа тешаш хилар.

Кердача шерарчa балха толаш дукхача хIамаех тийша хургба. Партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш декхарийла я уж дика бIаргаго, кердача шера хьалхарча деношка деза къахьегама коллективай уйла балда керттерча лоставлашта тIаерзае, керда, дикагI мел дар ма мотта хьаллаца, социалистически яхье хьалха латтарийн новаторийн опыт шерра дIайоарже а кхычарта Iоманийта а.

Советски нах бIубенна хьеж кхоаненга. Уж доазув доацаш тешаш ба ленински партех, хIаьта парте чIоагIа мах бу цу тешама. Партеи халкъеи йохертйоаца цхьнагIо — вай социалистически Даьхено дIахо а толамаш доахаргхилара бола тешам.

ШУ ДИКА ЧАККХДАЬККХАР

Ленина орден лелаеча «Малгобекнефть» НГДУ коллективо, «СССР хьаль 60 шу дизара — 60 хьинаре кIира!» яхача девизагIа социалистически ях а йоаржаль, толаме кхоачашйир юбилейни шера планови заданеши социалистически декхараши.

ДIадахача шера керттера технико - экономически хьокхамаш тIехкхочашдаьд НГДУ коллективо. Даьхенна планал совгIа 7 эзар совгIа тонн «Iаьржа дошув» а луш, къахьегама овсарле 2 процент лакхъяьй, планагIа 5 мара йоацача болх бе йолайлийтай дукхьал 11 бетта 14 мехкдаьттан гяйовни скважиниш.

Массехк тайпара социалистически яхьаш лелаю «Малгобекнефть» НГДУ: республикански, ерригсоюзни, производствана чухьара, профессегIа дикагIвар яха цIи лелае бокъо яккхар дукха, яхьараш. Цу массе а тайпан хан - ханнакьа итогаш ю, котбаьннараш белгалбоах, моральни материальни стимулировани еча средствах пайда а эцаш.

1982 шера 30 декабре СССР хьаль 60 шу дизара сийна вахте отта бокъо яккхар духьа ях йолаяьр ерригача цехашка, бригадашка. Яхьа итогаш яьчул тIехьагIа цу сийлахьча вахте отта бокъо елар: ЦДНГ-1 М. М. Додова, А. Н. Ерохина, Л. А. Лолотоевай; ЦДНГ-2 ш. А. И. Косина, Р. А. Приденка, И. К. Сосновско, Т. С. Эсмурзиева, ЦДНГ-3 И. Ф. Киселева, Н. М. Федорова, В. Г. Безуглова, Н. П. Мякульшиний мехкдаьтта доахача операторий сменашта; ЦКПРС капитальни ремонт еча сменана (бурувдеттар К. Н. Салтуклев, бурувдеттачун гIонвий — Т. Я. Элесханов, К. А. Донаев, С. А. Матинов, В. Н. Петров); ЦКПРС скважинашта текущи ремонт еча сменана (вокххагIйола оператор А. А. Мамилов, оператор А. З. Картоев, машинист-лебедчик В. Н. Калимбетов), ПРЦЭО ремонтавкий сменана (слесараш М. Х. Горчханов, С. Я. Червяшев, токарь В. Н. Правкин).

ДIадахача шера лелаьча социалистически яхьа итогегIа дикагIа лаьрхIай ЦДНГ - 2, ЦДНГ-3, ЦППН, ЖКХ коллективаш; УДНГ-1 № 1 йола бригада (мастер М. В. Торий), ЦДНГ-2 № 2 йола бригада (мастер В. И. Левшин), ЦДНГ-3 № 2 йола бригада (мастер А. Г. Трегубов).

ПрофессегIа дикагIа лаьрхIаб мехкдаьтта доахачара операторащ Д. П. Зимовец, Р. В. Придкина, В. Г. Безуглов; скважинашта капитальни ремонт ечара бурувдеттараш А. Ф. Чупринов, С. А. Матинов, Х. С. Алероев; скважинашта лаьттан кIал ремонт ечара операторащ И. М. Малевин, С. П. Драчук; оборудовансна ремонт ю слесарь С. Я. Червяшев; электромонтераш Н. А. Колевцов, М. З. Дуберов, дукха кхыбараш.

М. АЛБОГАЧИЕВ,
«Малгобекнефть» НГДУ къахьегаш вIаштIехьбаккхара, нормировани яра, алапе отдела хьалхевер.

КПСС ОБКОМЕ

ЮРТА БОАХАМАН ПРОМЫШЛЕННОСТА КХАЧАН ДОАКЪОШТЕН—ДИКАГIЙОЛА ТЕХНИКА

КПСС Нохч - ГIалгIай обкома бюрос могодьад КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешта шоп а луш «Кхачан программе — тIехдика, тешаме эффективни техника» яхача девизагIа социалистически ях йоаржаьча, а арахецача машиний оборудовани технически боарам, дикал, тешаме хилар лакхдара, массе юрта боахаман промышленноста кхачан доакъоштен лаьрхIа лакха эффективни йола техника дукхагIа арахецара 1983—1985 шерашка кхы тIа декхараш тIайийцача а «В. И. Ленина цIерагIча Мински тракторни заводе», «Целиноградсельмаш» яхача лаьтта кородаре технологешта лаьрхIа юртбоахама машинаш арахецача производственни объединене, «Гомсельмаш» яхача производственни объединене, «Смычка» яхача Плавски машинашьеча заводе коллективай инициатива «Промавтоматика» яхача Грозненски Iилма - производственни объединене, «Пищемаш» яхача Аргунски заводе, «Трансмаш» яхача Грозненски заводе коллективаша хьайлацар.

Юрта горкомаши райкомаши декхарийла яй КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешка, КПСС ЦК Генеральни секретаро Ю. В. Андропова Пленуме даьча къамаьлацарча положенешнех вывода шкен хьежна арахецача техника технически боарам, дикал, тешаме хилар лакхдаре йолча социалистически яхье юрта боахаман промышленноста кхачан доакъоштен машинаши оборудовани арахецаш йолча ерригача предприятейи организацейи къахьегама коллективаш юкъеозаре организаторски политически болх ба.

ЮРТА БОАХАМАН ПРОМЫШЛЕННОСТА ПРОДОВОЛЬСТВЕННИ ДОАКЪОШТЕН АРАХЕЦА ТЕХНИКА ТЕХНИЧЕСКИ БОАРАМ, ДИКАЛ ЛАКХА ЙОЛАШ ТЕШАМЕГIЕН ХИЛИЙТАРА КХАЙКАЬ «В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАГIА МИНСКИ ТРАКТОРНИ ЗАВОД», «ЦЕЛИНОГРАДСЕЛЬМАШ», «ГОМСЕЛЬМАШ» ЯХАЧА ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕН, «СМЫЧКА» ЯХАЧА ПЛАВСКИ МАШИНАШЬЕЧА ЗАВОДА КОЛЛЕКТИВАН ИНИЦИАТИВА ХЬАЛДАЬЦАЧА «ПРОМАВТОМАТИКА» ЯХАЧА ГРОЗНЕНСКИ IИЛМАН - ПРОИЗВОДСТВЕННИ ОБЪЕДИНЕНЕ, «ПИЩЕМАШ» ЯХАЧА АРГУНСКИ ЗАВОДЕН «ТРАНСМАШ» ЯХАЧА ГРОЗНЕНСКИ ЗАВОДЕН КОЛЛЕКТИВАН

СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ ДЕКХАРАШ

КПСС ЦК майски ноябрьски (1982 ш.) Пленумий решенешта моп а луш, СССР Кхачан программа кхочашъеча юкъе доагIаш дола даькъа лаца лаьрхIа а йолаш, юрта боахаман промышленноста продовольственни доакъоштен арахецаш техника технически боарам, дикал лакха йолаш тешамегIен хилийтара «В. И. Ленина цIерагIа Мински тракторни завод», «Целиноградсельмаш», «Гомсельмаш» яхача производственни объединеней, «Смычка» яхача Плавски машинашъеча завода коллективаша кхайкаь инициатива хьал а лоацаш, 1983—1985 шерашка кхы тIа а декхараш тIайийцад тIа предприятей къахьегама коллективаша:

«Промавтоматика» яхача Iилман - производственни объединене XI—XII пятилеткашка белково - витаминни концентраташ, лизина, дIайийна хIамаш лорою микробиологически средстваш, шекар арахецача производствойн цифровой управлени а йолаш тIаданий кепара хий дехкача системайи технологически агрегаташта управлени еш йола тIехдиней тешамей специализировани микропроцессорни комплексаш кийчъе а юкъейоалле а. ТIаккха цар йиш хулийтаргья продукци кийчъярга дIадодер лохде а доакъошта 5 миллион совгIа сом ахча кходе а, кхы тIа а 100 совгIа микропроцессорни комплексаш арахеца.

«Пищемаш» яхача Аргунски заводе аьтача ча 02-ЧСИ яха ах фабрикат хоржа линеш серийно арахеца йолае. ТIаккха цо торо хулийтаргья XI пятилетке 300 тонн металл кходе, 1 миллиони 200 эзари сома экономически эффект якхха, даькъе 600 гаргта сиг мукъаваккха. Б-2 ВРШ-6/1 яхача шупашта транспортерий намоштелий конструкцена модернизаци е, тIаккха цо а йиш хулийтаргья хьаю хIамаш тешамегIен дикагIен хилийта, 400 тонн совгIа металл кходе, хIаьта иштта потребителa 1 миллиони 780 эзари сома экономически эффект якхха а 900 гаргта сиг мукъаваккха а.

«Трансмаш» яхача Грозненски заводе XI пятилетке арахецача 2ПТС-4М яхача прицепага дойла металл 20 процент кIезигде, хIана арахецачул 1,5-зза дукхагIа мухь айбеш йола керда прицеп хьаяра технологически кийчо ях якхха, тIаккха из хургда шера кхы тIа а 6 эзар прицеп арахецара кийсса, хIаьта иштта XII пятилетке из арахеца йолае.

Юрта боахаман промышленноста продовольственни доакъоштен лаьрхIа машинии оборудовании кхьйола продукци арахецача Нохч-ГIалгIай республика предприятей коллективаш тIахьех оаха цар технически боарам, дикал лакхьяри тешамегIа хилийтари духьа лелаеча яхьа хийцца [illegible].

Парте областной комитета дош лу оаха, оаош тIайийца декхараш толаме кхоачашдара дерригa йнаш тIадохийтаргхиларах а СССР Кхачан программа чакхйоаккхача дерригача халкъа юкъарча гIулакха юкъе доагIаш дола даькъа лоацаргхиларах а.

Социалистически декхараш дийца а дийца тIайийцад предприятей, къахьегама коллективай юкъарча собранешка.

БРОЙЛЕРНИ КИЙЧА Я

Шалиа района Автуры, Октябрьское, Новая жизнь яхача юрташта юкъера 149 гектар лаьтта хьа а къоастадаь генеральни подрядчико — «Чечингсельстрой» тресто 1980 шера язаре хьалхе йолийир шера 8 миллион бройлер кхиергIола Къулбаседа - Кавказски коа тIарча оалхазарий фабрика. Из гIирс хьалбира тресто цига хьожайир ший дикагIйола ПМК-аши Шалински хозрасчетни участоки. Массе метте юкъейоалайир бригадин подряда метод, хьаллаьцар «Болх бераш кIезигагIа а болаш кхоачашъе пхе шера задани», «Бухсоццаш хьахур дукхагIа хилийта» яха свердловчаний почин.

Иштта дIаболабелар сийлахьа декхар толаме кхоачашдар — Къулбаседа-Кавказски коа тIарча оалхазарий фабрика ерригa объекташ шоай ханнаьхен дикен хьалъяь ягар — духьа лоаттабу къовсам. Къахьегамхошта интернациональни кхетам балара, кадраш кийчъяра, цар балха квалификаци лакхъяра башха - дика школа а хинна дIаэттар хьалбеш латта гIирс.

Доккхий производственни толамаш а доахаш, «Ленински доттагIала тешаме да вай» яхаш лозунг а долаш хьинаре къахьегар цига нохчашеи, эрсашеи, гIалгIаша а украинцаша а, гуржашеи гIумкашеи, эрмалоша а азербайджанцаша а, кхыча къамехи народностехи болча никалаши.

ГIирс хьалбе болабьчул тIехьагIа цига гIишлошъяра профессеш Iомайир 200 зIамигача сагон йоIой, смежни профессеш — 270 саго, хIаьта квалификацеш лакхъяьй 343 гIишлонхочо.

Шоай гIуллакха бокъонца бола говзанчаш а хинна дIаэттаб коммунистически къахьегама ударникаш, социалистически яхьа инициатораш — ПМК-223 воа. Касумов Казбек керте латтача бригадера наменщикаши цу ПМК-ара Саусва Марем керте латтача бригадера отделочникаши. Башха-дика къахьегама толамаш дахьад 557-ПМК-ара воа. Ибриев Ширвани керте латтача монтажникий бригадер вoa Хамзатов Сайд-Хьасана култалдеча комплексни бригадон. Къаьсттa дика къахьегарца белгалъваьннай 920-ПМК-ара воа. Ступникова Валентина керте латта отделочникий бригадер воа. Зарипов Ахьмада култалду монтажникий бригадер. ГIирс хьалбе болабича деза яхь лелаераштa юкъе хьалха латташ хьайоагIа цу бригадай коллективаш, бетта-бетта, хIара кварталe, шерра-шера еча итогашка эттара дикагIа производственни хьокхамаш а долаш.

Фабрика хьалъюча доккха даькъа лаьцар гIишлошъяра управленерча механизаторашна-крановщикаша Успхаджиев Рамзана, Блохин Ефрем Яковлевича, грейдериста Лалаев Ахьмада, бульдозериста Мусханов Баис, АТК-арча автомашиний водителаша Е. В. Харьковске, Д. Кадимагомаева, Д. Гаруева, Х. Дидигова, дукхача кхычар.

ГенподрядагIа гIишлонмонтажни балхаш дара хьакхийча 19086 эзар сомах ахнел совгIнох пайда ийцаб опытни гIишлонхо воа. Юсупов Шамиль Тахаевич керте латтача 920-ПМК коллективо. Ерригсоюзни социалистически яхье даькъа лоацаш йолча ПМК коллективо диазза кот а лаьна приловой моттигаш а СССР Минстрой профсоюза ЦК-ан карара кара тела ЦIе байракх а яькхай, ахчан премеш ийцай.

Дукха гIишлон-монтажни балхаш даьд начальник воа С. У. Джабраилов волча ПМК-223 коллективо. 6078 эзар сомах пайда а ийца цин заданехи социалистически декхарехи дика лоархIаьй воа. Ризванов Руслан начальник вола участок.

Зонера объекташ хьалъяь эттара хьалха яьлар ПМК-557 коллектив. Цо Iалашдир 1696 эзар сома капитальни вложенеех пайда а ийца, объекташ хана хьалха эксплуатацe дIалуьта.

Берригa организаторски массово-политически болх тIаберзабаьбар коллективаша гIайцa декхараш кхоачашдарах фабрика хьалхара ар-гIа 1981 шера эксплуатаце дIалулга Iалашдаран. ХIаьта цу декхарех юртора гIишлонхой геттара дика лоархIа а бир.

ДIадаха шу чаккхдоаллаш пачхаьлкхен комиссе кулгаш яздаьд фабрика цолла-гIа арглеи бIарча фабрикеи эксплуатаце дIаяла кийча хиларах йолча акта.

С. ЗЕНИРОВ,
«Чечингсельстрой» треста кадрайи бытен отдела начальник.

ДИКАГIВОЛА ТОКАРЬ

Коммунистически къахьегама предприяте — Грозненски ремонтно - механически заводе къахьегаш ва Вагашев Увайс. ИйслагIа пятилетка шин шерей ах шерей, иттлагIа пятилетка шин шера кхоачашйир цо. Шин хьянар лаьгI ца долийташ къахьегаш ва Увайс цхьайттагIча пятилетке а. ХIара сменагIа нормеш 280—320 процент кхоачашъю цо. Цудухьа шин пхе шера задани хIанзлехьа толаме кхоачашъяьй цо.

Овсаре къахьегарах шин декхар кхоачашдаь ваьнарг лархIац Увайса. Ше хьеш мел йола продукци тIехдика мара хилийтац цо. Цудухьа заводерча болхлошта юкъе эттара хьалха шин тамагIа а долаш продукци арахеца бокъо лькхарех ва из.

Цо даьхача толамий лакха мах баьб Даьхено. Цунна еннай «Знак Почета» яха орден, Ленински юбилейни медаль, кхы дукха совгIаташ. Заводерча болхлошта юкъе эттара хьалхарчарца дIаяздийр цун цIи предприяте сийлен книжка тIа. ИйслагIча, иттлагIча, цхьайтталагIча пятилеткай ударник яха цIи еннай Увайса, «Социалистически яхье котваьннар» яха иттех сийлен Знак а я цун наькха тIа [illegible].

В. КОСТОЕВ.

СУРТА ТIА: токарь У. Вагашев.

Р. АУШЕВА сурт.

ХЬОКХАМАШ ЛАКХАГIА ХУРГДАР...

ЦIеча уголокашка хьажар

ЦхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера совхоза къахьегамхошта хьалхашка латта декхараш дIадоазийтара, цар тIайийца социалистически декхараш кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбахара, цу хьакъехьа царна карагIдаьнцар ма дарра дIагойтара лоархIаме хIама а хинна дIаетта езаш я гойтара агитаци. ХIаьта цун тайп-тайпарча формаех кхетамца пайда эцаш а, из хан-ханнахьа эрталькхха товеш а хийча, цун кхетам балара иза чIоагIагIа хул, парте тIахьехама дош ляьха дегайна кIоаргагIа дук, ялъха балхацара безами хьинаре айлу.

Юрта боахама къахьегамхошта идейно-политически кхетам балара, цар духовни хьаштеш кхоачашдаре дика новкъостах де дезаш я фермашкара цIе уголокаш а.

Мишта кийчьяьй уж уголокаш Назрановски районе?

Тхо да «Экажевский» совхоза шурий-товарни ферма цIеча уголоке. Цу совхоза коллектив цхьайтта бетта яьча итогех социалистически яхье котъяьнарг а лаьрхIа республиканаски газеташ тIа чIоагIдаьча Сийлен улга тIа яьнкхай.

Укх тIехьарча хана дика толамаш доахаш хьабоагIа совхозера хьайбаш лелaдераш. ЦхьайтталагIча пятилетка шоалагIча шера плана пачхьалкхенга уж йохка езаш бар 3650 центнер шура, 850 центнер дулх, цхьабакъда, цар 12 декабре рапорт делар шоай планаш толаме кхоачашъяьй, аьнна. ДIадахача шера пачхьалкхенга цар ехкар 3750 центнер шура, 1070 центнер дулх.

Цу гIулакха дика новкъостал даьд цIеча уголоко. Ферма коа дIачувоаллаше хьалтеха доалл: «Толаме кхоачашъергья вай КПСС XXVI съезда решенеш!», «Районa хьайбаш лелaдераш! Дика къахьегаргда вай укх, XI-ча пятилетка шоалагIча шера, СССР 60 шу дизара шера!» яха лозунгаш. Уголоке хьалтеха йоала ферма тIайийца социалистически декхараш, даьха толамаш, шурий хьоанал гойташ йола эзарь. Истола тIа латт телевизор, дадаш да керда газеташ, долаш да 1982 шера хинача КПСС ЦК майски а, ноябрьски а Пленумий материалаш тIайолаш дола журналаш, ферма балха распорядок, хьайбаш кхабара рацион, кхыйола материалаш.

ХIара доярий шин-шин план а социалистически декхараш а да пена тIа хьалтеха доахаш. «Молнис» тIа я дика толамаш даьхачар цIерaш. Уж я фермай дикагIйола доярхаш Мутиева Катинат, Альтемирова Лиза, Альтемирова Леина. Планах дахача шера хIара кхоабача Iаьтагара 1800 килограмм мара яьнла ца езача, цар дош денна бар 1900 килограмм шура якхха. ХIаьта царех хIаране яькхар 2200 килограмм шура. 12 доярна а уххаза уж шоай планаш а социалистически декхараш а тIехкхоачашдаь.

Цул тIехьагIа тхо хилар «40 лет Октября» яхача совхоза № 3 йолча шурий-товарни ферма цIеча уголоке. ДIахьа лелаеча вагона чу я из. Ферма коа латт из хIанз. Ала хIама дац. ПаргIата я уххаза. Истола тIа латт телевизор, кхе дIаоттабаь пандар. Цига укх керда газеташи журналаши, да деша книжкаш, хьалтеха доахи плакаташ, стендаш, тайп - тайпара графикаш. 3000 килограмм шура якхха декхар тIайийцад Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата Дзаурова Долотхана, цунца социалистически яхье баьннаб Олигова Матрена, Дзаурова Мадина. Шоай планаш а социалистически декхараш а тIехкхоачашдаьд хьайбаш леладераша. Цар сийна центральни усадьбе айнь я цIе байракх. Цул совгIа, совхоз а ши бутт хьалха рапорт делар шера планаш толаме кхоачашъяьй, аьнна. Совхоз йохка езаш яр 1500 тонн шура, 360 тонн дулх. Цхьабакъда, цо дахача шера ехкар 1650 тонн шурей 411 тонн дулхи...

Эттара тIехьагIа тхо хилар «Маяк» яхача совхоза СурхотIарча шурий - товарни ферме. Доахан латтача корпусе цхьа лозунг, цхьа плакат бIаргайоевдар тхона. Цу корпусе я цIе уголок. Йисса я из а, бакъда, цо цхьан истола тIа латташ пандар байра тхона, массехк ветеринарни пробирка а тIалаттар шоллагIча истола тIа. Укказа яц телевизор, радио, гуш дац газеташ, журналаш, арахецаш яц «молнеш».

— Сел сагота хIанай шун цIеча уголоке? — хетт оаха ферма заведующега Нальгиев Бахьаудинага.

— Телевизор аз тахан мастерскера чуяхьаргья, гойтара агитаци кердайоаккхаргья укх деношка, художник ца норавоагIаш лел тхо...

РЕЙД

«Сердало» газета рейдова бригада:

И. БАТХИЕВ,
КПСС Назрановски РК юртбоахама отдела заведующи.

М. МАЛЬСАГОВ,
Назрановски района «Путь Ленина» яхача газета редактора заместитель.

А. САГОВ,
тха соб. корр.

«Промавтоматика» НПО яхача заводе дикагIчарех лоархIаш я коммунист Вихлянцев Валентин керте латта токарий бригада. Хьинаре къахьегаш, плана тIехкхочашъеш даькхад токараша шоай сий. Новкъосташта масал гойташ болх беш ва бригадир. Цо хьадер цIена а дика а ду. Цудухьа оатхалашта шин томагIа уттаду Валентина. Дукха новкъостал ду коммуниста Вихлянцева къоначa болхлошта. Ха гIерт царна фу аш. ТIаккха къона токараш шоаш дIахьерчаш хул хьехамчах. Хов цунгара масал ийдеча шоаех бокъонца бола болхлой хургболга.

СУРТА ТIА: коммунист В. Вихлянцев къоначa болхлочунца С. Пушкинца.

В. ДЗИСЯКА сурт.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленума решенеш кхоачашъеш

КЪАХЬЕГАМХОЙ ПИСЬМОЙ ЙОАКХО Е

Нахацара дийна бувзам ч1оаг1бара лоарх1аме г1уллакх долга кхета а деш, къахьегамхоша дувцачуьнга ладуг1уш, цар письмош, жалобаш теркам т1абахийта къестаелга д1адехаш йола ленински традицеш хаддаца дег1а а кхуьлаш, болх бу Коммунистически парте.

Из ишта хилар хьахьокх 1981 шера т1аийцача «Къахьегамхой письмошцеи предложенешцеи бу болх д1ахо тоабарах» болча КПСС ЦК соцамо.

Дукха ха йоаццаш хиннача КПСС ЦК Политбюро заседане юха а белгалдаьккхар, письмоша дувцар къахьегамхоша партийни а советски а органашта т1адулла декхар долга. Кулгалхоца уж теркам т1а а бохийташ, къестаделга халкъа, партена хьалхашкара шоай декхар санна ларк1а деза цар.

Партийни документаш ларде а лувцаш, КПСС Грозненски горкомо, райкомаша т1еххьарча хана к1оаргаг1а анализ е яьнний шоашка ухача корреспонденцей, письмой. Партийни, советски, профсоюзни, боахама органий балха стили методаши тоаяра царех динаг1а пайда эц.

Къахьегамхой письмош доаг1ача бессен ший ханнахьеи къестадара лоаттабеш бола т1ахьожам ч1оаг1баьб. Дукхаг1ча даьккъо письмош т1а дувцараш тахка моттигашка ухийт бехктокхаме бола партийни, советски болхлой, депутаташ, халкъа т1ахьожамхой.

Дукхха ха йоаеш тахка дезаш дош хилча, письмош КПСС горкомо лаьрххIа учете лоац, дош диэза къоастадаь даллалца т1ахьожам т1ера баккхац.

Къахьегамхой письмоща болх белга дика в1ашт1ехьдаьннад ала йиш я КПСС Заводскойи Старопромысловскии райкомашка. Укхаза х1ара письмо учете да, цар чуйоацамга хьож, уж къоастаде дезача тайпара къоастаделга 1елашду.

Городской парторганизаце дикка опыт 1оалл къахьегамхой предложенеех пайда эцара. Транспорто беча балхах лаьца дош дувца пленуме оттадеча хана КПСС горкомо кепайоазонга т1оалла хьалхе а дийхар городе бахача нахага цу проблемах лаьца шоашта хетар дувца, аьнна. Къахьегамхоша даь хьехараши замечанеши теркам т1абахийта аьшхи а яьшха, пленума соцама юкъейнхьар.

КПСС ЦК соцамо д1адехар кхоачаш а деш, парте горкомо чаккхдоах хьадиййлача письмой деноша, кулгалхой къахьегама коллективашца, нах бахача моттигашка в1ашаг1беттабалар санна дола дика г1уллакхаш. Къаьстта теркам т1аухийт, деша а доацаш, дувцар г1уллакхаца кхоачашдара. Соахка январь бетта хиннача КПСС ГК бюро дийцар парте горкома информационно-пропагандистски группаш 1981 шера Черноречье поселке бахача нахаца в1ашаг1кхийттача хана белгалдаьха кхоачамбоацараш д1а мишта доах.

Партийни, советски, профсоюзни организацей болх тоабара т1алеста дукха мах бола предложенеш тел къахьегамхой письмоша. Царга хьежжа КПСС горкомо бюро заседанешка дийцад бахача нахаа маькха-булочни изделеш лоеттаелга тоадар. 1ан заманахьа й1айха хург1олаш кийчо елга, баьцадавраша сомиш бохкилга тоадар, общественни порядок ч1оаг1ъяр, кхыдола дешаш.

КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленуме белгалдаьккхар, экономика кхом беш хила еза яхаш дувце а цу г1уллакха практически болх беш цхьабола кулгалхой боацилга. Из ишта хилар бакъдеш дар Грозне № 56 йолча участке бахача нах В. И. Кулибабас дайта письмо. Цо яздора: «Укх шера 15 ноябре письмо а д1аяьийта хоам бир аз «Октябрьнефть» НГДУ начальникага № 190, № 192 йолча ших бахача ц1еношта юхе йоалла крап еха хиларах, ден а бус а б1арчча бетта ц1ена хий 1оухаш латт, аьнна.

9 декабре НГДУ ЖКХ начальникагара дера сога ер жоп: «Из дош къоастаде дезар я «Октябрьнефть» НГДУ пироводоцех», аьнна.

Укхаза бахача наха ч1оаг1а хала хетар ишта лехьа хий доадарах, из д1акъоала г1ийртар. Дукха ха йоаццаш вентиль а оттаяь, хий соцадаьд. Х1аьта а тхона ч1оаг1а 1аткъаш я тхоашка дийта бюрократически отписка, шоай декхараш кхоачашдара кулгалхой сагота ца хилар мара х1ама дац из. Цар леладер КПСС ЦК ноябрьски (1982 ш.) Пленумо д1адехачунна ца доаг1аш санна хет тхона».

Нийса ди письмо автор дувцар. Боаг1аш бола мах ба по «Октябрьнефть» НГДУ кулгалхоша денначa жопа лур.

Наха медицински г1уллакх деча кхоачамбоацараш хиларах ухача хоамашца дувзаденна КПСС горкома бюрос лаьрхх1а записке т1аийцар. Операци е консультаци ярах, унахо стационаре дарба де 1оухаваргах, лораша хьожаь молхаш хьалларах ахчаш дахарах боаг1аш бола мах бир. Из записка ювцши партийни собранеш хилар города ерригача медицински учреждененашка, РОВД, прокуратурашка, горрайисполкомашка, халкъа т1ахьожама комитеташка.

Горкоме ухача дукхача письмоша дувц цхьаболча кулгалхоша ца доаг1аш дола г1уллакхаш леладелгах. Организационни отделои партийни комиссеи комплексни тохкам бича къахьегамхоша нийсъдьр дукхаг1ча даьккъе бакъдолга гучадаьлар. ВОС УПП, «Грознефтегеофизика» треста, «Гидромеханизаци» ГСУ, «Грознефтеоргсинтез» объединене РСУ, кхыча предприятейи организацейи партийни организацейи кулгалхойи балха стиле, методашца дукха кхоачамбоацараш дар. Цу коллективашка г1уллакх тоадара де дезар даьд.

КПСС горкоме хьачу мел доаг1ача письмошка, кхыметтел анонимни долчарга а ч1оаг1а хьож. Царна юкъе аьлдиташ дувцараш дац ала йиш яц. Уж долаш да. Цхьабакъда, нийса хургдац уж тахка а тахка, цар автораш гуча ца баьхача. Масала, доацар дувцаш кхьхаташ яздарах партера д1авоаккхалза валлавар «Чечингушснабсбыт» объединене партбюро секретарь хинна Джабраилов.

Цунца цхьана в1ал кулг а ца яздеш, ухийтача цхьадолча письмоша дувц ц1енхашттa теркам т1абахийта беза дешаш а. Из ишта долга хьахьокхаш т1еххьарча почтера ши письмо доаладергда вз «Грозгипронефтехим» институтера декача письмо т1а яздора легковой машинаш юхайоккх, паччахьалкхен транспорт бохъо йоацаш лелаю. «Проектировщик» яхача ЖСК квартираш екъача ц1енхашттa дола кхоачамбоацараш да, яхаш.

КПСС Заводской райкомо тахкача гучадаьлар письмо т1а дувцачох дукхаг1дар бакъдолга.

КПСС Старопромысловски райкомо тахкар технологически транспорта Октябрьски управлене коллективагара дена письмо. Гучадаьлар управление начальника заместитель хиннача М. Чахкиева сагага ца хоатташ, нах балха хьанийбеш а д1абоахаш а хиннилга, балха т1а ц1енхашттa дола кхоачамбоацараш дар. Бехктокхаме заьчул т1ехьаг1а коллективе къахьегамен общественни вахара юстара ваьнний.

Цу предприятей партийни организацеша принципиальни мах бе беза къахьегама коллективашкара ихача письмоша гучаьяьхача фактай.

КПСС горкома теркама юкъеттe латт г1ишлош хьалъяра, царех нийса пайда эцара, квартираш скъера санна дола дешаш.

Нохч-Г1алг1ай г1ишлои управлене квартираш нийса екъаш, яхаш кхача письмошка х1анз хьожаш я КПСС ГК партийни комиссеи. Х1анзалехьа гучаьннача факташа дувц къахьегамхоша ладаь хилвар бакъдолга.

Парте горкома г1ишлоин городской боахамен отделои партийни комиссеи тахкар квартираш эксплуатаце д1аялара доаш. Дукха дар укхаза кхоачамбоацараш. Нах чубаха фусамаш хьалье еззача бесса хьал ца лоаршта ц1енхашттa бехк баьб. Х1аьта а цхьаболчар х1анз а цох е йоаг1а выводаш яьяц. Масала, Трудовой улицаг1а № 2-а йолча ц1аг1а баха нах центральни органашка латкъа безача д1акхаьчаб д1айха а шийла а хий долаш а доацаш а хилар бахьан долеш. Цу дешах лаьца горисполкомо дайта жоп ше ма ярра отписка я ца аьлча кхы ала х1ама долаш яц.

Тахкача гучадаьлар укхаза дукха кхоачамбоацараш долга, кхыметтел сетеви насосанта а ремонт лаьцар. КПСС горком ч1оаг1а оарцаг1ъалча мара дишар де дезар.

Къаьстта т1ахьожам лоаттабу КПСС горкомо Старопромысловскии Октябрьскии районий гаьнарча участикашка бахача нахагара ухача письмошта. Цигача баракашка, подвалашка баха нах в1ашт1ехь ма доалла х1анзарча квартирашка баха хуушабу, тоаду парло бытовой г1уллакхаш дара, транспорт лоаттаяра г1уллакхаш а.

КПСС горкома почте шозлаг1а письмош ухаш а моттигаш хул. Цу г1уллакхо хьахьокх къахьегамхой жалобаш теркам т1а а бахийта къеста ца елга, дергда аьннар ца делга е из де йиш йоацилга кхета а беш д1а ца хайтилга.

Масала, Грозне Мира ц1ераг1а № 3/8 ц1аг1а яхача персональни пенсионернага М. Г. Мкртумянага горисполкомера денача жопа т1а йоахар цун квартира чу ладар чуухаргдоацаш ремонт яьй. Массехк ди даьлча пенсионеркас горкоме шоалаг1а дайтача письмо т1а хоам бора хьалхе кхачул дунхаг1а деце к1езигаг1а дац х1анз са квартире чуухa хий, яхаш. Укхаза, хьагуча бесса, комментари эшаш яц.

Къахьегамхой предложеней, жалобай, дехарий бе боаг1а мах ца беш моттигаш, хаьахьете а, кхы е я городе. Ишта бакъахьа дар «Терек» объединени тешхараш а ца деш, город Дербенте яхача С. Х. Шалумовас яйна «Вега» яха бранолашни гарантуршш хамиахьа хийца а хийца, кхыяр сиваяларе. Цу г1уллакха юкъьеза дезаш хилар центральни газет. Т1аккха мара тоабеланаар укхаза шоай декхараш кхоачашде.

Д1ахо йодача хана а КПСС горкомо ц1енхашттa хьадехарда х1ара партийни, советски, боахама органий аппаратшкара къахьегамхой предложенеш, критически замечанеш, дехараш теркам т1а а бохийташ, къестаде дезача тайпара къестадолга.

А. СКРИПЧЕНКО,
КПСС Грозненски горкома общи отдела заведующи.

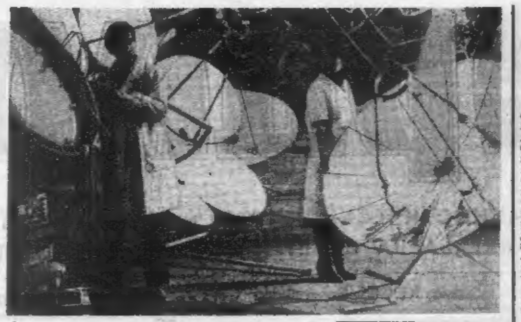

ТАШКЕНТ. Узбекски ССР 1илмай Академе физико-технически института 1илмай болхлоша кийчъяьй Юкъерча Азен хьалашка Маьлха энергех пайда эцара йола комплексни система. 1илмахой болх беш ба юкъерчаазиатски регионе эгтара хьалхара маьлха электростанци, халкъа боахама тайп-тайпарча доакъошка вакъаярг1ола лакха температураш йола гелиоконцентратораш хьае г1ертаи.

Полупроводниковни преобразователий технологе лабораторе хьаеш я лакха эффективность йола маьлха энергех электрически энерги еш йола фотопреобразователаш. 1илмахой конструкцех хьаьхьча прожекторий тайпарча маьлха концентратора торо хулийт т1еххьаьнца ч1оаг1а маьлха получени йолча хана фотопреобразователа тохкамаш де.

СУРТА Т1А: инженераш А. Х. Козилови Г. А. Аирисван арг1анарча эксперимента установка кийчъеш бе.

В. КАЗАНЦЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Б1убенна къахьег

Шийн дехкараш т1еххоачашдеш чакхдаьккхар д1адаха юбилейни шу Дидигов Хож-Ахьмад керте латтача г1ишлойхой бригадо. Х1анз цу бригадера сварщикаши-монтажникаш хьинаре къахьегаш ба Назранерча кирпичникаш еча заводи реконструкци еча. Цун бригада в1ашаг1ъехка металлоконструкцеш т1ехдиша мара хилац, бран ала дош в1алла хозаш а дац укхаза. Цхьаккха смена д1алхийтац но шийн норма 110—115 процент кхоачаш ца еш. Цудухьа ханал массехк бутт хьалха кхоачашъяьй бригада г1ишлойхоша пятилетка хьалхарча ший шера задани. Х1ара болхлочо дийнахьа юкъера лаьрх1ача эшаш дола алапи 10—12 сомага кхаьчад.

Укх т1еххьарча хана цу бригадо листе а яьха эксплуатаце д1аеннай массехк лоарх1аме объект. Царех я дика мах а беш эксплуатаце д1аенна «Назрановский» совхозера генараш чакхдоаха завод, 110 квартира йола ц1енош, кхыяраш. Ишта в1ашаг1ъехкар соахка март бетта деиз 180 тони металлоконструкцеш.

Дика къахьегама лер юташ чакхдаьлар д1адаха шу. Цхьабакъда, пятилетка кхоалаг1ча шера хьалхашка латта денхараш кхы а бехктокхамег1а да. Укх шера Цхьоалаг1ча майга кхачалехьа реконструкци яь бала лерх1 цар кирпичкаш еча завода.

М. АЛБОГАЧИЕВ,
Назранерча ПМК-433 прораб.

ТОЛАМ ХЬАХУЛ БРИГАДЕ

Заводской краний т1аьскаш пирсашта хьат1адоаладаьча кемаш т1аг1олла д1а а даь латт. Оаг1о т1а басарца хьетта д1алаьъа я цун ц1и: «60 лет СССР». Мишта лел хьажара де дезача тохкамашта еш йола т1еххьара кийчо яь йоалаш латта из доккха океански кема хьадаьд А. А. Жданова ц1ерг1ча Ленинградски кемаш деча заводе графикал хьалха а бувлаш. Кемаш дераша лерх1, из хьадара ха лоацьяр бригада къахьегам в1ашт1ехьбаккхара кердача форма, социалистически ях шерра йоаржаяра чотах в1ашт1ехьдаьннад аьнна.

Сенах латт толам?

АПН корреспондента дехараг1а цувах дувц;

Емельянов Владимира, А. А. Жданова ц1ерг1ча завода директора:

— Тха заводо хьаду большегрузни сухогрузаш, контейнеровозаш. Тахан уж го йиш я дукхача океански арешашка. Т1еххьарча шерашка моллхьашта обработка горизонтальни способаг1а еча кемай — ролкерий серийни производство карарзаьй заводе. Цу океански «грузовикий» — ишта ала а йиш я царех — кхычарел т1ех хилар сенах латт аьлча из латт цар йоттара а йоасаяра а сучал лакха чиларах. Масала, транспортировка е лаьрх1а машинаш шоаш чуйолх трума чу. Цудухьа причале геттара н1еанга латт из.

Водоизмещени 12 эзар тони йолча доккхийча моллхьий ролкерай кердача сере керттердар да «60 лет СССР» яха кема. Цун шиъ т1аьца йиш я 700 легковой автомобиль, итташ йола дунен халкъашта юкъерча класса контейнераш. Шийла хьалха хиннача сереца нийсъяча кердача кема габариташ йоккхаг1а я. Из хьадара къа дукхаг1а хьега деза а. Хьадара планови ханаш лоацъе в1ашт1ехьдаьннад.

Из де в1ашт1ехьдаьннад тха керттерча даькъе предприяте дукха-дукхьача специальностех бола болхлой юкъе а болаш йола йоккхий комплекски бригадаш хьалра чотах. Цу тайпарча бригадашка т1ара болхлочун массехк професси я. Х1аьта эшаш моттиг нийсъелча шин новкъоста метта д1а а етта бола а бу. Белггала цу тайпарча коллективашта т1адехи оаха ерригача комплексах дола кема хьадара балхаш. Х1аьта нагахьа санна хьалха кема корпус хьаяра балхаш деш 30 кхоачаш д1ттара специализированни бригадаш хинна яле, х1ана керда ролкер хьадара балхай деш дукхьаза йоаккха яь кхо бригада мара хиланзар.

Романов Николай, судосборщикий бригадир, Социалистически Къахьегама Турпал:

— Карарча пятилетке оаха оттаяьй керттерчунга ихара — къахьегама оагарле лаккьар снхдеи материальни къахьегамен ресурсаш кхоеи торо хулийташ йола социалистически яхь керда условеш. Цар на1ан латт х1ара судосборщика теркам къахьегама резерваш лахара хьинаре т1абервабеш йолча моральни материальни стимулаш цхьан тарьярах.

Хьадеш дола кемаш условно кхаь даькъа декъ оаха — носовойи, кормовойи, юкъерчеи. Х1аьта царех х1арадар в1ашаг1доллилга т1адулл оаха хьалха хиннарзаш сагга йолча ворх1 бригадах а кхы дукхаг1чарех а латтача йоккхальча комплексни бригадана. Цхьабакъда, механически ишаш в1аштатохарах толам бала йиш яцар. Хьае езар керда къахьегама коллективаш, барт таь безар. Цунна новкъостал дир наьха теркам хьалха латта опыт караерзаяра т1абжабаьча х1ара бригадерча партийни, комсомольски, профсоюзни группанга. Оаха ч1оаг1а теркам т1абахийта 1омаяра мехка тхоайчох тара йолча предприятей комплексни бригадай балха опыт.

Завода технологашцеи экономисташцеи цхьан оаха лаьрх1ача гучадаьлар, тхоай в1ашаг1долла дезача носовой даькъа сборка яра ха шин бетта лоацъе йиш хилар. Йиллача ханал ишта хьалха латташ къахьега лаьрх1ар тха вокх шин бригада я. Из бахьан долаш шоайла яхье яьннача боахама расчетий кхаь коллективах х1аране цхьан болхлочо шера бу болх 17 процент совбаьлар, итташ болча болхлоша лакхийр производственни разряды.

Организаторсий, партийни, иляем балара балха центраш я хинна д1аеттай х1анз укх сахьата заводе шоайла яхье йийна йоккхийк комплексни бригадаш. Болх беш я коммунистически школаш, цига 1омаш болхлоша в1аши гарга латта профессеши экономически знанеш.

Олег ПАВЛОВ.
(АПН).

Физике 1илман ши школа — сверхпроводимоста теореи ахпроводникашцарча экситоний теореи — в1ашаг1ъеллараш санна бовзаш ба Кишиневера вежарий Москаленкогlар Всеволоди Святослави. (Экситон — из сердало беча 1откъамо кристаллана юкъе ду элементарни хьуьшамаш белгалдара леладеш дола 1илман дош да. Сверхпроводимость — температура геттара лоха хилча духьале йоацаш электрически ток чакхйоалийташ йола цхьадолча металлий свойство).

Физико-математически 1илмай доктора профессора Святослав Анатольевич Москаленкос деча тохкамий лостамех ца1 ба линейни йоаца оптика — сердала интенсивностах ч1оаг1а тийша йола вещества свойствамаш 1омаеш дола 1илма.

Молдавски ССР 1илмай Академе академика, республика 1илман заслуженни деятела Всеволод Анатольевич Москаленкос в1ашт1ехьъяьккхай металлий сверхпроводимость хьахулаш йола керда механизм.

1илмахой 1илман приоритет могаяь хьайийца я. Масала, лохача температурай физикаг1а йолча X дунен халкъашта юкъерча конгрессе в1ашаг1ъеллаяр цун теорена хетаяь лаьрхх1а секци. Уж боккха лоарх1ам бола 1илман балхаш бахьан долаш Москаленко Всеволодаи Святославаи 1981 шера 1илмай техникай даькъе Молдавски ССР Паччахьалкхен преми елай.

СУРТА Т1А (аьрдехьара аьттехьа): лазерни спектроскопе экспериментальни группа кулгалхо, физико-математически 1илмай кандидат В. Н. Чумаш, В. А., С. А. Москаленкогlар, инженер И. А. Кожкарь тохкамаш деча хана.

М. ПОТЫРНИКЕ сурт.
ТАСС фотохроника.

ЕРРИГАЧА ТОРОНЕХ ПАЙДА ЭЦА

Дика чакхдаьккхар цхьайтталаг1ча пятилетка шоллаг1а шу «Гикаловское» опытни г1он болча боахама хьайбаш леладераша. Планал совг1а паччахьалкхенга дехкар 50 тони шурен 20 тони дулхи. Юкъера д1аълаьрх1ача х1ара беттача 1аттагара яьккхар 2800 килограмм шура.

Къаьстта хьинаре къахьегарца белгалбаьлар доаркаш Б. Сиражидинова, З. Магомедова, Х. Дандиева, А. Хажиева, Л. Данубекова, Б. Умалатова. Уж берригаш а шоай шера планаш ханал хьалха кхоачаш а яь ноябрь бетта дена карарча шера чотаг1а къахьега болабелар.

Цхьабакъда РСФСР, Украина дикаг1долча боахамий опыто хьахьокх гикаловцаша даьха къахьегама толамаш кхы а лакхаг1а халийта тороне йолга. Эшар да царех бизза пайда эцар. Цох лаьца дукха дийцар боахаме дукха ха йоацаш хиннача партийни собране. Доаркаша, коммунисташа Л. Данубековас, А. Хажиевас, собране къамаьл даьча кхыболча хьайбаш лелалераша белгалдаьккхар хьайбашта д1адулаш дола доакъар во хилар. Къаьстта из гучадаьлар доахан 1ан т1ехьа чусоцадаьча хана. Доакъар во хилар бахьан долаш х1ара беттача 1аттагара йоакка шура лохьелар 7—7,5 килограммага кхатчалца.

400 етт ба боахаме беташ. Царех х1аранена дийнахьа д1алу 2 килограмм йол, 35 килограмм силос, 10 килограмм свеклаш, цул совг1а х1ара литр шура д1акхоач 300 грамм концентраташ. Бакъда, боахама доакъара база мишта хьожаш баьча тохкамо хьахьокхар хьайбай рациона юкъе белок к1езига хилар. Х1аьта из лакхьяр — хьайбай боахам толаме дег1абара лоарх1аме торо я. Цу хьакъехьа нийса хургдар аьнна хет боахаме горох кхеяра дукхаг1а теркам т1абохийтаре. Горох укх шера дукхаг1а д1аееа, х1ана аьлча, цу культурагa шортта белокаш йоахк. Цхьаькха цхьа х1ама а да из культура дика хилар белгалдоаккхаш. Цул чанах, йлат а из тохаш геттара дика гранулаш кийчъе йиш я. Цудухьа тамашийна х1ама дац «Гикаловское» ОПХ кулгалхоша х1анз а из культура бизам боацаш кхееш хилар.

— Цкъа-дале, — йоах цар, — горох тхо дукхаг1а кхее дозаделча из г1уллакх 1аткъаргда ка болча злата хьувнъама. Шозлаг1а-дале горох кхеяр, чоалхане я, дукха къахьега а дезаш г1уллакх да.

Бакъда, уж санка йола психологически духьаленаш, ма йогга къоесам я лоаттабеш. Д1аяха еза. Х1аьта, из хьалхаг1а мел ду динаг1а я да.

Теркал из деш 1е йиш яц доакъар классии хилар г1уллакх. Т1еххьарча хана укх боахаме дикка хоалуш хуьцабеннаб доакъара производство в1ашт1ехьъаьккхара болх. Доакъара производство ший къаьстта отрасль а хинна д1аэттай. Цхьабакъда, во да доакъара дикала бехктокхаме вар цхьа цу отраслай кулгалхо мара ца хилар. Доакъара дикала бехктокхаме хила беза из кийчдеш бола механизатораш а специалисташ а.

Доакъар кийчдеча гикаловцашa х1анз а боаг1ача бесса пайда эцац хозрасчетах. Цу г1уллакхо лохбу доакъар кийчдерий балха т1ара бизам. Из бахьан долаш, механизатораш дукха сагото яц бухсоишаш хьахулаш дар дукхаг1а хилийтара? Цох укх шера йоаг1аш йола йоахко е еза.

Лоацца аьлча, боахаме пайда эцанза тороиаш х1анз а дукха я. Эшар да, уж ерригаш а хаиахьа балха юкъейоалаяр.

Х. ДАЧАЕВ,
Грозненски района «Заветы Ильича» газета корреспондент.

ДЕЗАЛА СЛУЖБА

ДАЙ-НОАНОЙ А БЕРАШ А ИРАЗ ДОЛАШ ХИЛИЙТАРА

Хоза самукъане ц1енош, зизаш, чай дара а малара а эша пхьег1аш т1алатта истолаш, к1аьда креслаш — из дерригa а доттаг1аццарча къамаьла ма эшшара да. Укхаза я педагогически 1илмай Академе юкъарчеи педагогически психологе Институто в1ашаг1ъелла дезала психологически г1о дара йола консультативни центр.

Центре ухача нахах х1ара шоллаг1а вола саг ва ший берашцеи шийнеи юкъе латтача г1уллакхашта раьза воаца дезала да. «Хийра нах санна да сон са во1и. Ц1акха а йист хулаш вац, ший г1уллакхаш мишта дувцац...» «Йо1о во деш т1ачувх». «Сай вахар во1а хетадаь хиннав со. Духхьала из бахьан долаш хьавенав со дезал ца ботабеш. Х1аьта, из дилла ара лел, тхо теркалдеш вац». В1аьши б1аьши долча цу тайпарча историех теша а тешаш дийцад цу ц1еноша.

Ишта х1ана хул? Специалисташа лерх1, х1ана «дайи берийн» проблемах «дайи ноанойн» проблема хулаш латт аьнна. Бер ше 1одича дена доц1ена, къахьегара т1ера долаш бакълуеш хул, х1аьта, нагахьа санна бер цу оамалашта т1ерадоале, бахьан леха деза цунна кхетам луча хана даьча т1алаташта юкъе. Воззаш волча эрсий просветителa Новиков Николая XVIII б1аьшерреха яздаьд: «Цхьаккха х1ама а дац берий къовача дега ц1енка массане юкъарча доала масалал дикаг1а чудужаш». Х1аьта хьалхара масала дай нанеи ма дий бера. Царна юкъе латта г1уллакхаш, моллаг1а беро даь х1ама цар мишта кхетаду, цунна йола цар реакци мишта хул яха дешаш да бера оамала ларде латтараш. Нагахьа санна вана, масала, беро фуннаг1а де ца доаг1а х1ама дича ч1оаг1а эг1аз ухаш, кхы цу тайпара х1ама ца дайтара из кхерадеш, чувхадеш хуле, цу тайпарча нанас ше из дой а ца ховш атта эг1азведаш, моллаг1а ше даь х1ама бакъахьа ларх1ийта г1ерташ вола саг кхеву.

Кастт-кастта нийслу «дайи берийн» конфликта к1ийле бер даьй наьнега сов боча хиларах, цхьаккха х1ама цунга ший мукъаг1а ца дайта г1ерташ хиларах латт. Кхыча тайпара а хул — ц1ена эмоциональни контакташ эсаде а йолаш, берига кхетам шиш лоаттабарца, г1уллакхаш дукха т1адехкарца, латарцеи тохарцеи телаш. К1езига моттигаш хилац, из ноакъа дале а, дас-нанас бера хьашташ, цунна эшараш теркал ца деш, бер шийн уйлаш а вахара хьашташ а долаш саг хилар кхета ца деш е кхетаде ца лови...

Х1аьта а даьшттеи ноаноштеи, шеко яц, шоай бераш дукха деза, х1аьта уж дика ираз долаш хилар ч1оаг1а ла а лов. Амма дика хилча дехахетари бераштa хьекъал мал т1а дика де хара ца1 дац. Из кхетадара т1о де дезаш ба центра психологаш.

— Эг1ара хьалха, фуд оаха даьшкеи ноаношкеи яхар — бераш шоай конфликташте юкъе ма кхувле. Из я дезала юкъе хула дукхаг1ча даькъе берригаш а де х1ама а доацаш бута эгара халаг1а а кхерамег1а а йола ситуаци, — дувц центра керттерча специалиста Столин Владимира. — Цкъо яц, бера дега хула эгтара лаьраг1а йола чов я дай нанеи в1ашаг1къастар, амма духхьала «берий дуьхь» хургбоацача дезалах дезал бе г1ертар а лерт1а дац. Бера т1аотт цун хоьхча дега ловрг1оаца ситуаци — цаккха барта воаг1аргвоацача дуней т1а эгтара цунна хьамсараг1а волча шин сага юкъе латта деза цун. Йиш ма йий х1аьта шоаш цхьан ца дахе а дика дай дика нанеи хила. Законо хоьш долчча бесса, цхьатарра бокъонаш ду в1ашаг1къаьстача мараи сесаган берий йоакхо е а уж кхеде а.

— Мел ха яьлча йолалу берий даьшкареи ноаношкареи хьалхара конфликт?

— Из массане а цхьатарра хулаш х1ама дац. Тхо долча кхувл кхоккха шу даьнна а кхийна а бераш. Амма х1аьта а ц1енхашттара къовсамаш долалу дукхаг1ча хана, бер школе деша дахача. Дилла а яхар мо хьехархоша бераштa кхетам хуш в1ашни яра юкъеуво хьехархоша дай-ноаной, х1аьта дай-ноанойн га1азар де болалу берашта. Из де йиш йолаш х1ама дац. Бера эмоциональни ларда хила еза дезал, къаьстта бера халача цун оамалаш хуйцалучa хана.

Шоллаг1а йола «конфликтни этап» йолалу 14—15 шу даьлча кхуьш воаг1ача сага шийга фуннаг1а а дулургда аьнна хетача хана. Даьшта-ноаношта хало хул во1о е йо1о шоайта хьалхадаьккхa уггар кердадараш, цар хьашташ дезийца дуйзаденна доацаш цун доазол арахьа хилар нийси ларх1а.

Дезала юкъера г1уллакхаш ирку 17—18 шу доалаш а, д1ахьаг1ача фус шийн вахара никъ хоржача хана, дайи ноанойи цу хьакъехьа кхы уйлаш йолаш хиларг1а. Цул т1ехьаг1а «беро» саг йоалаю е маьре доала, т1аккха даьнеи нанеи хетал наькъа «йи1иг» е «к1аьнк» бахьан шоаш д1ахайсача санна... Ишта нийслу дукхаг1ча даькъе керттера «саг дег1аахаре ладараш».

— Фу кхаьга да «к1аьнк» «шии болеи» дай-ноаной?

— Цу хьакъехьара 1илмай определени сона хетачох, йоацаш я. Духхьала нийслуш ба, берагара шоаш дукхаг1а хьа ме дех, цунна таIазар сов ме ду, шоаш цунна дикаг1а кхетам лу аьнна хеташ бола дайи ноаной. Из в1ашага нийсса а дац, к1езига моттигаш яц цу тайпара кхетам бала г1ортарах берригача дезала трагеди хинна.

Даьшта-ноаношта бераштеи юкъера г1уллакхаш тоа найедара психологаша а уж тоадела дика мел хетачо а й1аьхкача хана къахьега дезаш хул г1уллакха. Мишта хул из х1ама центре?

Хьалхара этап — консультировани-беседа. Центре вевача саго психологага фу дувц — царна шийчена мара йовзаш йоаца къайле. Ала йиш я духхьала специалист денхар шоай уйлаш йовза, шоай духхах-ц1ех болча нах ахар кхетада, в1ашин духар кхетаде царна г1о дар да аьнна. Цу г1уллакха юкъе кхувл психологически воздействе тайп-тайпара йола методаш. Масала, психологa беррига дезал в1ашаг1 а техха массанеда къамаьл дар. Т1аккха х1ерaнеца. Е, арданй, кхийнарашта йола неврачебной психологически группанa в1ашаг1йоллар. Х1аьта нагахьа санна занятешка бераш а ухе, тайп-тайпара ловзарий ситуацеш юкъе а кхуалаш. Масала, наьнеи йи1ийи е аьни ве1ийи ролеш хуьца а луш «кизгах» ловзар. Цу тайпарча занятеша г1о ду нанка шоех хетараш переоценка е, даьнех наннех шоай берех, бераштa — шоай нанех е даьх.

Кхийнача къонгехи мехкарехи ба1 хьел ишта ираз долаш е ираз доацаш йолаш хиннаб уж аьле. Бера кхел йолаш хилац, цун духхьала дан нанеи мара дац. Царех тийнна да берий кхойнара вахар.

Из кхетаде г1о ду центра специалисташа.

Татьяна ВАСОВА.
(АПН).

Ялх шу совгIа ю жара яц токара Бангаев Седыка Грозненски ремонтно - механически заводе къахьега. Механо-сборочни цехерчу массо а тайпа станокаш тIа болх бе Iомавеннав из.

Цхьан дийнахьа Iалама те сихен тIехдикен кхоачаш де дезаш заказ кхаьчир заводе. Цу гIулакхна дукха уйла лизар предприяте кулгалхоша. Седыках массерн тоьвза токарь дIа а теха, из заказ кхоачашде хьожабир уж. Ханал хьалхен тIехдикен кхоачашбир цар шошта тIаьдилла болх.

Овсаре къахьегарал совгIа ше хьаен мел йола продукци тIехдика мара ца хилийташ цо. Токарь Бангаев Седык хIинз къахьегаш ва цхьайтталагIча пятилетка тIеххьарча шера чотагIа.

СУРТА ТIА: токарь С. Бангаев.

Р. АУШЕВА сурт.

ЦХЬАККХА А ВИЦВЕННАВАЦ,
ЦХЬАККХА А ДИЦДЕННАДАЦ

ВАХАР КХО ЦА ДЕШ ЮХАТЕХА ТIОМ

ШоллагIа шу дар тIом латта. Фашисташа МагIалбик дIа а лаьца, фуннагIа даь а грознески мехкдаьтта тIаккхача безам болаш бар. ГIаьрахой юхатоханза баргбацар. Цу деношна сихъаь вIашагIъеллавр 337 стрелкови дивизи. Цуьнца бар Грознера дукха кагий нах.

1942 шера сентябрь бетта цу дивизе чуйоагIа со юкъехинна № 1131 йола стрелкови полк. Тийрка йисте кхаьчар. Укказа шаьрра хьахозар ювлача йоккхийча топий таташ. Полк батальонашта йийкъа а йийкъа, окопаш яха эттар. Цу бийсаш тха дивизера цхьа отряд Тийркал дехьа задани кхоачашъе яхар. Тхо а ганзар цигача дукха Массехк ди даьлча бийсана Тийрка дукъах тIех а даьнка. Алханчуртски оалача чIоже чудаьлар тхо.

Вознесенски станице гаьна доаццаш цхьан бер чу салаIа бIухой сайшача хаца дага а доаццаш тхо долча оагIорахьа минометаш етта болабелар немций. Цо хьахайтар тхоьн моастагIий гаьна боацилга. СалоIнага ца хулаш, юха а доладенна гуьнашта тIехьашкахьа уллача МагIалбик йолча оагIорахьа яхар тха рота.

Бийса хулаш йоагIар. Фашисташта дукхьала оттабе низ вIашагIтохача моттиге шиъ ханнахьа, тувла ца луш тIехкхача дезар тхо. Рота командира соиа задани елар хьалха а ваьнна, някъ тахка, аьлла. Ца йовзача моттиге етта хургдацар сона из декхар кхоачашде. Цхьабакъда, са аьттув баьлар. Дага а доацаш тIаннийсвелар со вай кхача тIема даькъа немций зсйилльлача пунктаца бупаам лоаттабеча телефонни саьрга. Из уллача гIолла штаба командоваш йолча вахар со. Са хилларца шоаш долча совца аьнна дар доана приказ.

Дукха хьежа дийзанзар тха. Сан боади вIашагI къасталехьа, Iеха йоллелар немций йоккхий тонаш.

— Етта-м етта оаш уж шоай безам мел-б, — аьлар цхьан салтечо вела а къена, — даьра гургдац шоана грознейски мехкдаьтта - м.

Болаболар вай артиллеристаш а кийчо-е. Хаддаьза немций окопаш тIа догIа санна деттаы даша дар. МагIалбик йола оагIув Iаьрижъяьяр эттача кIуро. Артиллерийски цIе ракеташ вай гIашлой кийчо яьйьлча урагIа яхар доакъош атаке даха тIахьехаш. Дарз санна моастагIаша дукхьала деттача герзах кхера ца луш, «ура» яхаш цIогIаргч а дотташ, хьалхашка бахар вай бIухой. Чукхийттача моттиге чубаьлар салтий. Кхы дIабаха йиш йолаш дацар гIулакх.

Вай командоване тIема кхьейоалайир танкаш, самолеташ. Тхона бIаргагуш вай алх бомбардировщика немций гулбеннача тIаьха бомбеш техар. Танкаша новкъостал даь доалахара батальон а атаке яхар. ТIагIолла хаддаьза етташ яр йоккхий топаш. ЦIера алана дукхьала отта маганзар фашисташта. Массехказа атака е белча вай бIухоша тIехьашкахьа кхайсар уж.

Тха ротена чIоагIа дукхьала ец вар моастагI. Корта хьалъайбе йиш йоацаш, хьохкаш яр пулеметаш. Цхьабакъда, аьле чу тоIе дагIа йиш йолаш дацар гIулакх.

КIеанг-дукха а вай бIухой мелбелча тIагIорта болалора немций. Бе тепча а ела, ураьттар политрук. Цунна тIехьа керчаш, хьалгIуьтташ удаш цхьан дукха тIехьа а даьнна, шоллагIча аьле чудаьлар тхо. Укказа тхона кIийле а лаьца, хьежжаеш топ етташ вар фашистски снайпер. Из хьа а леха, фуннагIдаь а дIаваьнханза варгбацар. Автомата чу йоза ехк хьачу а оттаяь, гаьнашта юкъе тебар со. Гаьна йоацаш яьсса блиндаж латтар. Цун юкхе уллар байдза дIабоахкевча немцаша Iоххесса топ. Фу дар а хац, хьаькъала тувлавелча саина, снайпер виц и веина, из хьэзца безам болаш се вагIачара шаьрача моттиге хьаьараваьлар со. Секунд ялалехьа автомат хьекхар фашиста. Сона юххера дом дIабохийташ лаьттах чудахар пхорч. ИрагIа со дийна висар. МоастагI Iехаве дага волаш со велча саяна Iовниар. Цо сайна бIарг тIера боаккхаше а автомата очередь наIарах чухеца кхийре са. Цхьабакъда, сона а кхийтта хийнзар топ. ЮхаьоагIаш деррига а дегI цIи дьлча сайна доагаш дар са. Новкъостий йолча со юханхалъича цхьан салтечо индпакетаца чов дIа а йийхке, доарахой а ийца дIейодача машинана госпитале дIавигар со.

ТIехьагIа «Даймохк бахьанце хьалхашна тIо» яхача дивизионни газета тIера хайра сона моастагI МагIалбике юхе ешаваьлга а сай новкъостаиа майра тIом баьйта а. Денал долча бIухочо Рахманов Ахьмада фашистски ялх танк йохаьяр. Иштта майра латаш хиннавар бронебойщик Перлов. Цо 4 танк йохаьяр, 8 немецки пулеметчик вийнавар. Ка йоалаш летавар автоматчик Бричко, снайпер Воротеннинов. Цу шин бIухочо 65 фашист вийнавар.

1942 шера 4 октябре араьданнача газете дувцар санинструктора Монастырская Сонай денал: «...сийдола веша вай бIухоштa масал а гойташ, хьанар долаш, кIаьд а ца луш тIом тIа болх беш яр».

МагIалбике хинна тIом бувцаш дола газеташ фашисташ бохабаь итташ шерал даьтча а, боча леладу из а са новкъосташа а. Карара кара телаш дош уж тIехкуаш йоагIача тIехьено. Доккхал ду кхуаш боагIараша шоай даьшта, даь-даьнта вагIдаьннахох.

Дукха цIий Iодахийта, хала яьккха котало я вай яр. Эзараш болча советски наха даьхен портамукъале бахьан шоай вахар дIаденнад, эзараш човнаш хилла, кулг, ког боацаш бисаб. Човнаш хиннарашта юкъе бар Грознера а вай республикера а тIем тIа беха нах: Чумпалов Анатолий, Гузеев Евгений, Исаков Азарм, Монастырская Соня, дукха а кхьбераш.

Са на кходеш моастагIех латаш хинна бIухой тахан машара нахте ба. А. Чумпалов болх бу «Грознефтеоргсинтез» объединение чуйоагIача РСУ прораб а волаш, Е. Гузеев — В. И. Ленина цIерагIча ГНПЗ технолог.

МагIалбике моастагI шоаваьчул тIехьагIа С. Монастырская фашистех латаш хиннай «Эзамига даьтта» мунъадоаккхача. Укказа юха а чов лаь цуина. ХIанз Сийлахь-боккхача Даймехка тIема инвалид город Кривой Роге ях.

...МагIалбике водаш, воагIаш нийсвелча Сунженски довкъашта йоагаш цIераш гу. Тахан машаре вахаре мехкдаьтта доаккхача боага ала ба из. Цхьабакъда, из бIаргабайча тIема ветеранашта юха а дагайох дувцилга доацаш хала хинна 1942 шера тIема гуйре.

М. ФЕДЯНИН,
Сийлахь - боккхача Даймехка тIема доакъашхо.

Доазол дехьара

Социалистически Вьетнамера хоамаш

ПХЬАНА ХЬАЛДЕЧА ГIИРСИЙ АДРЕСАШ

Советски Союзо дакъа а лоадаш 300 гаргга халкъбоахамаи объект хьалъяь СРВ-е. Царех я, масала, Фалай яха теплоэлектростанци, ЦIеча хина тилла Тханглонг яха тIий, Бимшон яха цементни завод. Къулбехьен Вьетнама континентальни шельфера мехкдаьтта чакхдоаха промыслаш, кхыяраш.

КхоалагIча вьетнамски пятилетка (1981 — 1985 шераш) доаржIамегIарча гIирсех цаI — Iаьржача Ди тIера Хаобинь яха гидроузел. Цу тайпара гирс хIапаалца хьахилаьза - ба. Къулба-Малхбоален Азерча цхьанна а мехка. СССР-ь техникo - экономически гIо а деш хьалъеш латтача вьетнамски энергетика гиганта ина шин миллион киловатт хургба. Из дукха совгIа - эшашагIа йоацаш Вьетнама ерригача электростанцеша хIанз йоаккхачох ах хургья. Хаобиньски гидроузел хьалъеча вьетнамцашца оагIох оагIув а теха къахьегаш ва шин бIаь советски специалист

ХIанз СССР новкъосталца Вьетнаме хьалъеш латт бIаь совгIа тайп-тайпара объект.

ЛАЬТТА ЛЕЛАДЕРИГ ГIУЛАКХАШ

Укх шера марте хиннача Вьетнама Коммунистически парте V съездо кхарарча пятилетке а 80-гIа шераш чакхдаллалца а эггара хьалхарча аргIанарча декхарех цаI а лаьрхIа оттадаьд юрга боахам сихха дегIабоалабелга, цунна эггара хьалхарча аргIанара фронт аьнна цIи а екха.

Масала, укх шера республика юрта боахама къахьегамхоша хьалдашка дехкар оттадаьд ялата кульсурош цхьа миллион тоаьн дукхагIа а яьха, 16 миллион тоннага дIакхоачае.

Юртбоахама продукцеи дукхагIа яккхара гIулакха эггара боккхагIча тоарIаме да тIема шерашка тесса дахта хиина къьнна лаьтташ карадерзадаре карех эффективно пайда эцари. Эггара хьалха ала дагIа из Меконг яхача доачча хина гонахьарча бернатеча лаьттаех — мохи дугаца кхоабачох. Вьетнамски правительства баьча социмга хьежжа цу лаьттацка хIана Iоеххаш латт, нерда специализированни совхозаш. Уж хьаяр — ударни комсомольски гIирс аьнна хьахайкадаьд.

Вьетнамски лаьтта леладерaш форд а тIехьашка боах. Масала, Хайфон яхача порта гонахьа укх тIехьарча шерашка докъадаьд шин эзар гектар лаьтташ. 1985 шерале царна дегIаяхкетаргда кхы а эте эзар гектар.

ДЕГIАЙОАГIА МАШИННАЬКЪИЙ СЕТЬ

Машинань къашка гIолла новкъьаш дIахо дукхагIа кхухьаргдола гIулакх дар, транспорта болх товбар — мехка халкъа боахама лоархIамеча декхарех цаI.

ДIалахача пятилетка шерашка юха метта а оттадаьд, керда Iо а дехкад 1700 километр машиннаькъаш. Болх бе болабалийтаб Къулба - Малхбоален Азе боккхагIа бола «Цхьоагlо» яха машиннакъ.

Республика хьехьнна 37 шу дузаш Нгетинь яхача провинце болх бе доладалийтад Кьало яхача порта причалаши сихадаша «ЦхьоагIо» яхача машиннаькъаца ювзаалийта дола цхьанкха машинанкъа гов.

(АПН).

Ши миллион гаргга бераш ух СРР берий яслешкем бешамашкея. ХIара нера республика городашкея юрташкен хьасл] берий учрежденеш.

СУРТА ТIА: Бухарестерча кердача берий бешара воспитанникаш.

Аджерпрес—ТАСС сурт.

ХУРГДОЛЧОХ ТЕШАШ ДОЛАШ

Адамлено дIадоладу керда шу — 1983 шу. БIаьшерешка хьайоагIача традицех деррига дунен тIарча наьха итогаш ю чакхдаьннача шера, ситуаcаш, догдоахаш хьеж уж кхоовенга. Советски Союза чакхдаьнна 1982 шу хиннад КПСС XXVI съезда исторически решенеш кхоачашъяра творчески къахьегаш дола шу. Из хиннад Советски Социалистически Республикай Союзa 60 шу дизаре шу. На хьаяр социализм дегIайоалаяргахьа баьккха боккха гIа хинна ца Iеш, деррга дунен исторе леламе лоархIаме хиндам баь дола хIама а хиннад. Сийлахь юбилей ельярах хилар социализмaна карагIдьынна сийлакхь - доккха гIулакхаш, ленински къаман политика котъялар. СССР деррига халкъий доттагIали вошалле дIахьоржаш дола хIаьа.

Капиталистически дуненна 1982 шеро деннад дунен экономически кризис кIоаргъяр. Хьабе болх боалаш ба болх бергбола нах Белге 15 процент гаргга. Англей Ирландей 14 гаргга. Голланде — 11 процент совгIа. ВIашагIкхийттача Штаташка — 11 процент гаргга. Иштта кхы дIахо а. Ерригаш а капиталистически дунен тIа, кхьиеттел кIеантгаьча официальни лаьрхIача а, хьабе болх боаш мах 30 миллион сог совгIа ва. ХIаназа йепатеха араьлакхача экономически цхьана гIулакхаш леладарен дегIааххарен организаце доклада тIа белгалдоаккхаш ма хиллара, кертгерберех 24 капиталистически мохк чулоацаш йолча 1983 шера а кризис долургьяй аьнна цхьанкха а перспектива ца. Хьабе болх боаша мах цу мехкашка 1983 шера 35 миллион сагал дукхагIа хургба.

Деррига дунен тIарча халкъашта 1982 шу хилар малхбузехьера тIом хьаьшт долча групшировкай гIулакхаш сихдалар, социализм цара тоаме йолча динача гIулакхел тIех лоархIаш уж хилар бахьан долаш дунен халкъашта юкъера хьал дIахо толхадаьб шу. Империализма агрессивни гIозараш цхьана гIулакхаш леладаре политика йохаc. халкъашта юкъе моастагIал дола тIема низаш вIашдухьала оттаде гIерташ дIахо гIулакхаш леладеш хиннад.

Цу хьалашка Советски Союзо цIаьнкха а чIоагIа дIахайкадьнд нофоагIа ца йоалаш ше машара тIаккхуш хилар, ядерни тIема кхерама дукхьала, герзаш Iоаделга юхатохара тIехьа тIатеIIа къовсам лоаттабе ше кийча хилар. Цу къовсаме советски нах цхьаь бап. Царца да вежарашка дола социализма мехкаш, планета тIара машар безаш дола деррига низаш. Из цIаькха а боккъонца бахьдир «Парламенташка, правительствашка, политически партешка, дунен халкъашки» даьча СССР Лаккхехьарча Советен КПСС ЦК-ан КхаIкарал а СССР хьаьл 60 шу дизара хетаьв Москве хиннача торжественни заседание КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова яь доклад а деррига дунен тIа чIоагIа баганкха юнцаш халаро. IадьмaтIе боккха дунен халкъашта юкъера лоархIаш болча цу документех дунен халкъашта гу чIоагIача машара тIехьа, герзаш Iоаделдара тIехьа. Кхоххам Къадбаккх тIехьа Советски Союзо лоаттабеча къовсама поаржаль йола программа.

Шеррача дунен общественносто чIоагIа могаду деррига дунен тIа дIахеза дола цхьаькха а тайпара ядерни тIом хилийта йиш яц е вIаьмига бар а, е боккха бар а, е ограниченни бар а, е тотальни бар а аьнна новкъоста Ю. В. Андропова деша. Керда тIом хьоабе гIертараш юхасоцаргдолу цуа лоархIамегIа дешаш хIана.

Адамлена тIаотта тарлуча катастрофи боарам мел боккха ба хьаькхьох специалисташа даьча лоархIамегIа хIана Iоадаь долаш дола ядерни гера лаьттан тIа дийнa мел дола хIама дукхаза хIалалдаь дIадаькха тоьаргдолаш хиларо. Гуш из хилларе герзаш Iоаделга чIоагIаме гIулакх да. ХIаьта а духхьал из гIулакх леладеш я НАТО агрессивни блоканца гIоллярча шин сохьнна мехкашкахьа цхьана рейгановски администраци.

ДегIабоагIаш боза ядерни кхерам дIабаккхара тIехьа лоаттабеча къовсаме къаьста боккха лоархIа болаш да 1983 шу США а НАТО а планашка хьежжа гаьна кхетар юкъерча боараме дола керда ядерни ракеташ Малхбузен Европе оттае йолае укх шера лаьрхIа хилар бахьан долаш. Цу 1983 шера кхоачашъе йолае лаьрхIад адамлена кхы а чIоагIагIа кхераме дола керда стратегически ядерна гера хьадарен дIанийсдарен хьакъехьера американски программаш. Дувцар да хиы кIея гIолла лелача лодкашта нийсагIа кхетаж йола «Трайдент-2» яха ракеташ тIаоттаярах, радиолокационни средствашта йола планеташта юкъе лела, гуш йоацараш оалаш йола бомбардировщикаш. ХIаьта иштта «МХ» яха ядерни ракеташ гераашта юкъелхийтарах.

Вашингтон кхадолла гIертача кхерамеча герзаш Iоадара дукхьала Советски Союзо деррига низаш оарцагIдаьчад цIенача наькъацара соглашени лахара. Пхьанна а оагIонна зе даргдоацаш, цунца цхьана ядерни арсеналаш кIезигьяргa дутаргдола соглашени лахара. Новкъоста Ю. В. Андропова доклада тIа белгалъяьй цу даькъера керда лоархIаме инициативаш. ХIаьта уж шерра хьал а лаьцай тайптайпарча мехкашкарча дика уйлаш йолча наха. Советски Союз кийча я паритетни юкъагIа США на цхьана стратегически герзаш 25 процентал совгIа кIезигде, хIаьта иштта ядерни зарядаш дикка кIезигъе а ядерни гера эргадоаккхилга ма моста юхатоха а. Предложени оттаьй иштта переговораш йолча хана шинна а оагIоно, стратегически арсеналаш хьаелга соцаде аьнна, цунах гIойле йола тарлу переговораш дикагIа чакхъяхара.

Новкъоста Ю. В. Андропова доклада тIа кхадам болаш а къайтга а жоп деннад европейски континента тIаеттача кердача кхерама дьакъесхьарча хаттара. Цу гIулакхa эшаш дар да Малхбузен Европе массехк бIаь американски ядерни ракет оттаелга чакх ца далийтар. Бакъдар аьлча, эггара дикагIа йола решени хургьяр ядерни гераш деррига тайпаш, гаьна кхетар юкъерча боараме дар санна Европе, детта лерхIаш дола тактически дар а теллавергдоацаш барт бича. Цхьабакъда, ВIашагIкхийтта Штаташ НАТО-и дIалаа а безам йолаш яц йоагIаш йола советски предложени дIатIаэца. Из гIулакх сецачара меттахьа лаькха безам а болаш вай мехкo керда инициатива дIахьайкаьяй. Советски Союзо, масала, дIаьяннад Европе Англей, Францей ярaш массел мара — цаI дукхагIа а йоаш — ракеташ йита ше кийча хилар. Из да Советски Союзо бIаьш ракеташ, цу даькъе итташ ясара норзагIа йола. Малхбузехьа «СС-20» оалаш ярaш а йолаш, кIезигъергьяр яхилга. Цунна цхьана, Советски Союзо предложени еннай шинна а оагIоно тхьатаррарча боарамагIа гаьна кхетар юкъерча боараме дола ядерни гера леладеш йола, цу регионе Советски Союзага санна НАТО оагIонга а йолаш йола самолеташ кIезигьяра хьакъехьа барт бе аьнна а. (ТАСС).

Афганистан тахан

«ЛАЬТТА ДЕРРИГАЧА ХАЛКЪА ДОАЛАХЬА ХУРГДА»

«Афганистане латтача къизача тIемашка» дола хоамаш дилла а хул малхбузехьарча газетий оагIонаш тIа.

Гамбургерча журналиста Геральд Майяве вIаштIехьдаьннад мехка латтача хьалах йола сведенеш нигарча гIулакха юкъе данза доацаш болча нахата гIолла йовза. Цун къамаьл хиннад ДРА Министрий Совета Председателаца Султан Iали Кештмандаца. АПН арадоахк ее къамаьл кIезиг-дукха доац а даь.

* * *

— Бакъ лархIа йиш йолаш дий. Афганистанера тIом ши шу хьалха ше хиннача бесса интенсивни ба хIанз а кхаьш доле хоамаш?

— Хоаш да, малхбузехьарa пропаганда деррига а хила йиш йоацача боараига кхоачадеш тIехдоаккхаш хилар а бокъонца укхаза латтача хьалах харцдар мара дуцаш цахилар а. КортагIдаьккха безам ба са бокъонца дола наIан дилла деш долча тIемий чуина вIалла тара а доацаш бола, хьа а ца хьоебеш беш бола тIом, беш латташ хилар Апрельски революце моастагIий низ бац бокъонца тхона дукхьала а етта тIом бе. Мятежникаша доацаш ду цкъаа цхьаннахьа, тIаккха вокхазахьа. цул тIехьагIа байле юхатIехьашка боал, цар диверсеш ю, халкъо ций нулгацца хьадаьраш хIалакду.

— Лоацца дувцалгда да. Тхаьцига массанахьа чакхдьлар. Кабула 80 километр гаьна, Панджшерски атагIа хиннача къизача тIемех дола хоамаш. Цар тIа дувцар, контрреволюционераштa цар дIа а ца хьоабеш беш латта тIом болабелча дена цIаккха а ца кхийттача тайпара чIоагIа хIама кхийтта хиларах. Хоадам боллаш йола наступлени йолаьй ода?

— Шеко яц, цуи географически хьал шоашта сов аьттув болаш хиларагIа Панджшера атагIенах баа а гIо тIаухаргдола инкъ а лоархIаш хиннаб контрреволюционераш. Цунах а къаьсткъаьстача кхыча районех а пайда ийбора цар шоай низаш цига лоаттадара. Из бакъда, уж юхаметтабоагIаргбоацаш хIамаш йийттай оаха царна. Цар чIоагIъяь хинна моттигаш йохаьяй. Тахан йолаш яц цига кхы организовании группаш.

— Мелаш бар Панджшера атагIа шоана дукхьала лаьттараш?

— Укказа хьийлар яр кулгалхой Пакистане а болаш хинна банда «Цунна юкъе бар Бурханудин Раббане нах. Мятежникашта керте латташ хиннача цуи, кхы хIама дисадац де шиъ, бандаш хIаланьхилар дага а ухаш велхар мара.

Информаце цхьайолча средстваех пайда а ийбеш, из гIерт шиъ банда цига йохаяр, ше яьккха котало я ала. Цу гIулакка фальсификаци ю «афганиски советски бIуна цига хиннача зенах, боаьача нахах», «бандиташа яьча йоккхача дукхьаленах», кхычарех йолча информаце а.

— Iа дийцар Пакистана территоре тIара кулгал а деш бIехa гIулакхаш леладеш болча Раббане нахах. Амма хоаш да, Афганистанаи Пакистанаи юкъе доазув доацаш хилар. ТIехесталагIа бIаьшере чакхйоаллаш из доазув тоха венивар англичанин Дюранд, цудукха хIанз а оал цунах «Дюранда лини». 2100 километр бIаьхача цу лине тIа шиъ мара яц пограничный пункт. Цудукха, бандитай йиш сийй йIаьххача лаьа боккъонца хьархIача доацаш долча доазонал дехьа а се хьа буьла?

Бакъда, иштта да из. Империалисташа шаьрбаьча новкъа лаь уж. Цхьабакъда, контрреволюционни бандашта еш йола дукхьале лакхлуш латт. ХIанзарчоа доазал дехьа болча наха деморализаци а ю уйлаш а бохаду база даиш етталуш латтача хIамаша. ХIаьта апрельски революце баьа чIоагIагIа ме хул, кIезигагIа торонаш хургья контрреволюционерий шоай операцеш чакхъяьара. Оаха массане а кхетадеш да, империалисташа шоай позицеш сиха дIахеццаргдоацаш. Уж де гIертар да Афганистане дахача тха сатем боабар. Амма цу къовсама эша низаш долаш да тха, арара тIада на дезаш.

— Юрта боахамеи аграрни реформаш министра доктора Абдул Гаффар Лакенвала ше соца къамаьл деш дийцар лаьттан реформа шоллагIча фазах, правительства дукхка лаьтташ долча ворхI эзар сагагара хьа а даькха лаьтташ наха дIалуреда, вешта аьлча кхы ворхI эзар дезал шоай боахамех, вииянех, привилегеех баргба яхаш. Къовсам дIахо кхы а ирбалар санна хIама хургдац-тем цунах?

— Дукхха лаьтташ долча наьха лаьтташ юкъара дерзадергда. Революци юхасоцаргйолаш яц, на дIахо йода. Революци ше а хиннай лаьттан реформа юхкера чакх а яьнкха халкъа хьаштaш кхоачашдара. Эксплуататорий класс дIайоаннаргьи. Из ший ерригача привилегеех йоалаш латт, хIаьта халкъах хул боккъонца вола лаьттан да. Лаьттан реформа чакхъаьккхар къаьстта лоархIам болаш да тхона. Из чакхйоаккхаргья лаьттан даьша фуннагIа дой а цар мелла дукхьале йой а.

— Шун правительства керда маьждигаш хьалду, юха хьайийллай къорIаш Iомадера йола хьужараш, дина гIулакхаш леладе мукъа беннаб, хIаьта Амин волча хана ислама хьалха латтарий боабора. ДIахо йодача хана а хIама санна мецар болаш хургда шо дина къалха латтарвцце?

— Из политика дIахо тьоргья оаха. Цо гIо дергда дийна керте латтараш революционни правительствах тешаба. ДРА а цуи правительство а тийша я, дя лархIар, цуи сий дар демократех доаллаш дола хIама хиларах.

— Дувцаш да афгански революце «къаман - демократически» характер йолаш я яхаш. Афганистана Халкъа демократически парти ше цхьаь ма эттай правительствана керте. Да йиш йоацаш хIама да хьогI, революце де лархIараш къобалдеш вола социал-демократий тайпара вола моллагIа хинна а цхьа союзник хилар, хIама аьлча. Шуи парте бИ эзар членахи кагирхой союза 55 эзар членахи, хулахургмичай лоIам шуи парте кхоачашбеча 16 миллион болча афганцашта кхоачам балла йола шерра политически базе?

— Цу тайпара оттаде боккъо я дош. Амма деррига политически Iаздал тха бе доал. Европана типични хIама да къаьст-къаьстача классий хьашташ къаьст-къаьстача партешка леладир. Амма тха историна дIачукхьежача, моллагIа а тенаргва, тха цу тайпара хIама цIаккха а ца хинна хиларах. Апрельски революци хилалехьарча хана шиъ подюсана деньдеина дар тха политически хьинар: аьттехьарен аьрдехьарен бараш.

Аьрдехьарбараш бахьан долаш хилар революци, аьттехьарчарех дукхагIа бараш, Пакистане а кхьяча, цига контрреволюце дог уратттадеш ба. Цу шиь полюса юкъе латтача низашта цIаккха а могаргдац массане хьашташ хьаллаца.

— ДРА политика де лерхIаш хIама дий тIехкхьарча шерашка мехкара дIабаха афганцаш юха цIа а баьхка вахара юкъебахийтар. КIезига нах ничаб Амин хиннача хана латташ хинна кхерамен кхоанарча денах тешаш боацаш хьал бахьан долаш Афганистана доазонал дехьабаьна?

— Цу хьакъехьа йоагIаш йола решени тIанийцай оаха. Бабрак Кармала ше кхайкарал даьд доазол дехьа бахача афганцашка цIахьехаш. Цул совгIа, тха парте Дерригача къаман конференце тIанийнача документо а тIаьхьех мехкара дIабаха афганцаш юха цIабахнара. Дукха ха йоаццаш ара а даьнха дIадоаржадаьд оаха тхоай даькен доазонел арахьа бахача афганцашта лаархIа дола газет. Оаха цIахьех уж мехка латташ дола деррига гIулакхаш укказа шоашта довзаргдолаш.

(АПН).

«Советски литератураца вIашагIкхетар»

Жешуве яхача польски городе шу чакхдоаллаш «советски литератураца вIашагIкхетараш» оалаш дола гIулакхаш чакхдахар традиция а хинна дIаьттад тIеххьарча ялх шера. Уж вIаштIехьдовх Воеводски публични библиотека. Укх шера «вIашагIкхетарашта» чудоагIа публични библиотеке а ерригача воеводерча цун филиалашка а советски писателий книжкай выставкаш яр, «ХIанзарча ханара советски проза» яхача темах семинар яр, хIаьта иштта советски автора эттара чIоагIагIа ваьха терках тIаьаача книжка хьакъехьарча книжкаш дешараштa юкъе чакхъяьннача конкурса итогаш яр.

Уж гIулакхаш вIаштIехьдаьтараша белгалдоаккхача тайпара, хIанзарча «советски литератураца вIашагIкхетарий» итог аьй вошал долча советски республикай пропаганде ведсенашта пропаганда яра 1982 шера чакхъяьхача тайп-тайпарча мероприятеи цикло.

(«Трибуна Люду» — АПН).

КАЛЕЙДОСКОП

ЗIАКАХ ЛАТА ЧКЪАЬРА...

Норвеге къулбехьерча даькъ тIа уллаьча Лангессуня яхача моттиге валаш вола 72 шу даьнна Кристиан Мурлани спиннинг а йолаш форда йисте кхаьчача хана скумбри яха чкъаьра ше лацар догдоахаш вар. Дукха ваьллар безама чкъаьрий даха ухашвар аьттув боацаш къахьегаш — нийсаза хиларе хьалдаьнккар цо даьсса зIак. Амма иттазлагIа чутессача зIено нецаьнккар: цо лаьцар лосос яха чкъаьра, хIаьта моллагIбар а боацаш, дукхьал баа вара ца безаш кийчбар. Чкъаьра бар кIурала боагъабе а, герметически къайла а, полиэтилена чубоаллаш. Цу хIамах чкъаьрий доалдараша дилла буцаш бола нучаш лархIа мегаргбар, нагахьа санна дукхкача наха из бакъдаь деца ре.

Н. БАРАНИКАС,
АПН соб. корр.

ТIАЯРГЬА ХЬУПАШ

Куба хьуний рузкъаш сводахара интенсивни балхаш деш латт Сьенфуэгос яхача провинце. Дукхьал карарча шера дIайоагIаргья укхаза хьуп промышленноста къахьегамхоша 792 гектар йолча майда тIа 1700 эзар совгIа тайп-тайпара йола гаьнаш.

ДIайогIача хIамай допихи дакъа Эскамбрай яхача лоамашта кхоачаргда. Укхаза тIаяргья 1200 эзар экземпляр совгIа «Пино мачо» оалаш йола кубински дийхк. Цул совгIа, кердача майдаш тIа йогIа лаьрхIад маьхе лоархIача тайпаех йолча хьупа гаьнаш. Цо йиш хулийтаргья гонахьара го тоабе меттал, тIайоагIача хана дунен халкъашта юкъерча рынке нийсш йола дукхха мах тела боаш йола хьу кIезиге.

А. ЛЕСКИН,
АПН соб. корр.
Гавана.

МОСКВА. Мехкан дуккхача республикашка 400 совгӀа бер опыт йолча хьехархошa Ӏамадеш, дешаш да консерваторерча Центральни юкъерча специальни музыкальни школе.

Ерригсоюзни а дуьнен халкъашта юкъерча а конкурсий йтташ лауреаташ къахьнаб ЦМШ воспитанникех.

Тайп - тайпарча шерашка цига дешаш хиинаб бовзаш бола музыканташ В. Крайнев, М. Плетнев, Н. Коган, В. Третьяков, кхыбараш.

СУРТА ТӀА: школьникаш болча хьошалгӀа венаа СССР летчик-космонавт, Советски Союза шозза Турпал В. В. Горбатко.

А. КОНЬКОВЕИ
В. КУЗЬМИНЕИ сурт.

ТАСС фотохроника.

ТУРИЗМ— УНАХЦӀЕНОН ДӀОАГӀА

Вай республике хиинача социально - экономически эргалонаша чӀоагӀа аьттув баьнкхай Нохч - ГӀалгӀайчена массови туризм дегӀайоалаяра. 1971 шера Черноречески «форда» йисте хьалййр «Грозный» яха турбаза. 265 сага моттиг я йолаш. Цу шера шай наӀараш хьайййлар Веденски районерча «Веной» яхача туристически базо а. Хийца дӀадолаелар найцига туристически хьаьлаш, кра́й йовзилга.

Шерра дашжад уж хорарча пятилетке. Йолаш йолча турбазах дукхагӀа пайда эцаран туристашта гӀулакх дикагӀа даран тӀаберзабаь ниiкъ лаьцар. «Мехка туристско - экскурсионни гӀулакх дӀахо дегӀадоаладарахи эргалаьккха товдарахи» бола 1980 шерара КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС социм кхоачаш а беш, «Грозный» яхача туристски базо 10 эзар гаштача сага гӀулакх даьд 1982 шера.

ХӀанз дӀахо эргайоаккхаш я турбаза. ЧуӀеча моттигашта капитальни ремонт ешлотт. Базе шин сага а кхаь сага а лаьрхӀа 100 совгӀа дика кийчъяь номераш я. Цар чу керда мебель оттаяьй. Киноконцертин залал, туркабинетал, библиотекал совнагӀа, хӀанз кхы а бокъыл башха бар йилла́й.

«Грозный» яхача турбазе гӀолла чакхйоал Еррнгсоюзни 3 маршрути «Нохч-ГӀалгӀайченера Къулбаседа - ХӀирашкахьа» йода 03 яха маршрути.

Советски Союза массе мӀнигерча туристий безам хьаьстта чӀоагӀа тӀабозаш я лоамашка гӀолла йода тӀашйоя 102-гӀа маршрут. Цу маршрутагӀа чӀоагӀа сакъердаме никъ бе йиш я Нохч - ГӀалгӀайченера Ӏаьржача форда йисте гӀолла Аджаре кхачӀалца. Маршруто туристашта йовзийт лоаман ГӀалгӀайче, городаш Тбилиси а Батуми а, Базалетски Ӏам. Цо йиш хулийт Нохч - ГӀалгӀайчени Грузен культурно - исторически а Ӏалама а хозленех дола дукха керда хӀамаш довза. Эсва ЖӀайрахьени чӀожашка гӀолла берхӀ дийнахьа баьча наькъо цӀаккха а дицлургдоаца хӀамаш дег чу доссаду туристашта.

Эзараш туристаш тӀаувз 102-ча маршрутерча бӀаргма кхоачӀи лакхача лоамаша, баьццарча хьунаша, бе-беча бесаех лепача альпийски даьгӀенаша, лоамашкара доагӀача хиша а кхурхколгаша а тамашийнача ледникаша. Туристашна салоӀаргда шитта лакхача лоамашта юкъе уллача Базалетски Ӏам тӀа. Грузински ССР столице—башха-хозача городе Тбилисе ха йоаккхаргья, юххера а салоӀа моттиг Ӏаьркача форда пляжашка хургья.

Из деррига а ше долаш, туризмо вӀаши гарга бут нах, коллективизам хургйолаш, вӀаши новкъостал дергдолаш Ӏомабу уж, новкъосташта хьалхашкара бехктокхам лакхбу.

Къулбаседа Кавказа автономни республикий столицашка гӀолла чакхйоал 270-гӀа Еррнгсоюзни маршрут. Автобусаща 20 дийнахьа хьош бола никъ чакхбоал Нальчике, Орджоникидзе, Грозне, Махачкала гӀолла. Укх шера 270-гӀча маршрутагӀа ваха хиинав кхо эзари ах эзари турист.

44-ча Еррнгсоюзни маршрутагӀа лелача хана хоза хӀамаш дукха бӀаргагургда туристашта, довзаргда Черсий - Балкхаройчен, Къулбаседа - ХӀирийчен, Нохч-ГӀалгӀайчен, Дагестана истори, уж мел дегӀаьхкай ховргда. ДӀаьхий да укхазарча моттигий Ӏалам хӀаьта а маршрута жӀовхьар лоархӀаш ба Кезеной-Ӏам. Ӏамга кхаччалца кхаь дийнахьа гӀаш бихьача наькъо дегӀ физически дика чӀоагӀдергда гӀаш лелар дешаш болча наькха. Геттара чӀоагӀа сапаргӀата доаккх Ӏаидий лоама тамашийна хозача пейзажаша. Каспе пляжашка салаӀарца чакхйоаккх туристаша шоай маршрут. Цхьабакъда, зодчества кхы а башха - хоза памятникаш гургда царна Дербенте — Дербентски крепоста къаьнара городи.

Уж ерргa маршруташ май бетта дена октябрь бутт боалица бола беш хул. Цхьабакъда, туризман экскурсейи Нохч - ГӀалгӀай совета кулгалхоша «Грозный» турбаза администрацеца цхьана массехк керда бӀарччача шера хургйола маршрут кийчъяьй.

Кердача, 1983 шера, вай республика эзараш хьашашна шоай отпуск дӀахьоргья къаьнарчен кердачен маршруташка. Цудухьа хӀапзле а кердача сезона кийчо еш я «Грозный» турбаза.

М. ХАЙЛА,
«Грозный» турбаза туриамаш вола инструктор.

Берашта лаьрхӀа

ХьатӀаттай дешаргой Ӏан каникулаш. Бераша дешагӀа салоӀаргдолаш, из ха цар пайдане а самукъане а дӀахьоргйолаш тайп - тайпара спектакляш, концерташ, цирковой программе кийчьяьй республика культура а искусства а организацеша.

Иштта, Нурадилов Ханпаший цӀерагӀча Нохч - ГӀалгӀай пачхьалкхен театра гӀалгӀай труппа хургья Ньасарен районерча бераште «Ца воалаш йоалаьь саг» яха французски драматурга Мольера пьесах оттаь спектакль гойташ. ХӀаьта, цу театра нохчий труппо гӀергья «Ӏаьржа керта кӀанарг», «Майра кьонахой», «Тӏехьара уничи бродяга», «Несарий бунт» яхача спектаклашца Шалийа, Урус-Мартане, Гудермеса районий лакхерча а лахерча а классай дешаргой культурин хьошташ кхоачанде.

Э. Успенски А. Хийтак «Ӏаьмашой гӀайре» яхача фольклег - пьесах йола спектакль кийчьяьй М. Ю. Лермонтова цӀерагӀча республикански эрсий драматически театре дӀамагӀа дешта бераша. ХӀаьта, лакхерча классашкара бераштa дийнахьа а сарахьа а гойтаргья А. Горьки пьесах йола «Тӏехьерберхо шен «Шторм» яхан спектаклаш.

Тайп - тайпарча ташний театре спектаклаша хьехам хургда республикера дукха берам.

Хазен сакъердамех а дешикулаш йолча зама гойта лаьна Грозненски цирко отташ программе а. Цу сакъердамерча программе берий вӀаштагӀхетар хургда ГӀер-Дадаца, Снегурочкаца, Бармалеица, ГӀерболашца, кхыболчо дешча а хара а вахаца.

Берашта а дешаргойшта а лаьрхӀа тайп-тайпара концерти а тематически а программаш кийчъяьй.

Театре–премьера

ЧУЛОАЦАМ КӀОАРГЕИ САКЪЕРДАМ БОККХЕИ

Зрителашта йийза ца Ӏеш артисташта а режиссерашта а езаш я «Бож - Ӏаьла» яха комеди. Из иштта долга хьахьоах Нохч - ГӀалгӀай театро А. Хамидова язъяь из диказа оттаь хиларо. ХӀанз шозлагӀа театре из йоэшх режиссера Солцаев Мималтас а. Уттаьай из массехк кхыча театре а. ХӀанз а тӀехьа из репертуаре я хӀирий, эрсий, ааарций театрашна.

ЦӀи а кийсса тхллай автора ший комедех — «Бож-Ӏаьла». Ший тайпара маӀан долаш я из цӀи а. Массанахьа эккхаш, дӀа-хьа удаш, ше лелаьдер, шийна дезар фуд ца ховш хул газа бож. Из тайпа шийна дезар, ше леладер фуд ца хоеш. Ӏовдалча сонтало корзагӀаьккха лела саг ва Бож-Ӏаьла. Бокхьалдар аьлча, во саг а даьра вац из. Ший турпала уж оамалаш дика йоаших из роль ловзаеш волча РСФСР заслуженни артиста Давлетмирзаев Мутелипа. Ӏаьха кӀоарга хьаьнъал деце а, дог цӀена саг, эшшача гӀо-новкъостал де кийча ва Давлетмирзаева Бож-Ӏаьла. Цу гӀулакхах кхета а кхеташ хийла Ӏехаву из наха, цун безам беце а, моладу. Цу гӀулакха къаьстта оарцагӀа ваьнна лел Сутарби, Ӏалаьмате лакха лоархӀ Бож-Ӏаьлас къонахчун ций, депал, эхьоздел. Бакъда, массаза а нийса кхетадац цо уж дешаш. ТӀехьадисача гӀулаккхий бохдожий оамалаш цунна йоахк цунах, цудухьа хет цунна массаза а, ше бакъ вале а е бакъ воце а, сесаго ше яхар де дезе. Уж тӀехьайнса оамалаш я цунга балхаш къердадайтараш а: цунна ахь хет ворданга болхлошта хий нхуьаш лела. Тракторист, шофер хиинав Бож-Ӏаьла, из болх беш лийнача сога мишта оал ворданга хий кхахьа, аьнна хет цунна. «Говра тӀара Ӏо а ваьчна, вира тӀахар да из», йоах цо. Цу оамалех из мукъа па велийтара, цу тӀехьадисача гӀулакхех из дукхагӀа хьерчаш хилийта гӀерташ хьувз Сутарби а (Нохч - ГӀалгӀай АССР халкъа артист Дениев Ӏалви). Ше яхар, шийна хетар вокхо па дой а дӀатӀа ца эце а. Сутарби ше харц саг; базархо ва. КӀезигагӀа къа а хьегаш, дукхагӀа а хьаьнагӀа а да безам болаш. Из бахьан долаш цкъа чувелла а ваьлла из, бакъда, кхийттавац е кхета лага а вац. Из харц никъ дӀа а тесса, хьаьнала вахар хьа а ийца, къахьегаш ваха а ца лоеш цу шай харцача наькъа тӀа ваккха гӀерт из Бож-Ӏаьла а, цудухьа хӀама тохе а, кот Ӏетте а лелхадеш дола жӀалиг санна, Бож-Ӏаьлас ше лелхавой а, из жӀолиг мо мара дӀа па водаш, хьесталуш, Бож - Ӏаьлах хьерч из. Бакъда, Бож - Ӏаьла везаш из лоархӀаш, из воаццаш ше мегаргвоацаши-м дац из. Духьал из атгагӀа хеташ, дӀакхета кхы саг а воацеш, фунагӀа даь а из хьатӀавоале вӀаштӀехьдаргдацар - хьогӀ яхаш, гайна е ганза ше леладеш долча гӀулакхашта баргал тохаргйолга а ховш сабӀарзденнилга да цо леладер.

Укх спектакле а, хьалхарча вокха спектаклашна санна, Дениев Ӏалве ловзаю Сутарбе роль. Из цӀи, боккъал дар аьлча, вайнаха юкъе нарицательни хинна дӀаэттай. МоллагӀа харцахьна, кхалаг эцаш, хӀамаьг йоаннхац делача наькъ халкъо хӀанз оал; из-м Сутарби вар аьле.

Дениев Ӏалве амплуа — комедийна актер. Ӏалаьмате кӀоарга говзалн лакха талантгойташ доаних из сурт-сибат Дениевс. Ше юстара ваьнна дӀа а этта тӀахьежаш санна, ше а вел из, вах а белабу цу ший турпалах. Ӏалве актерски лакха говзал, цун сага оамалаш а йовзаш, духьал цунна аьнна лаьрхӀа язъяь я из роль Хамидов Ӏабдулас. ХӀаьта антеро, тӀатохен тӀера даккхен хӀама доацаш дика кхоли из сурт-сибат. Бакъда, спектаклера цхьайола моменташ ца хилча а мегаргйолаш яр. Иштта, совгӀа я аьнна хет ведар ногагӀа а йоаллаш из цӀагӀа да кхеста, из Ӏовжа улла, массехк кхыйола моттиг. Боарам болаш хилча дика да гӀулакх. Цигденцаьа дӀа аьлча, Ӏалве турпал дегой хьаьлаьлои тӀа па эце а, артиста ший Ӏаьлаьмтерча лакхача говзалца, саг из хиларца лаьрхӀа а доацаш, беламе оамалаш йоахкаш тип хиларца сакъердадолийт цунца зрителя, из бахьан долаш везаволийт.

Бакъда, Сутарбе ший хурдича а Бож - Ӏаьла шийгахьа ваккха магац цунна.

Давлетмирзаева вайга гойтача Бож - Ӏаьлийна дика вовз Дениев Ӏалве Сутарби, дика кхет из цун вахара наькъах а цун оамалех а, цудухьа цо из цунга дӀа а оал, тӀехьара цун хургдар белгал а доахк. Бокхьалдар аьлча, Бож-Ӏаьлас яьха «зах бошца» машен хахна еача отт Сутарби; юххера а цо лелаю базар гуча а яьле, лаьце дӀавут из, пхл совгӀа, шийна дага а долаш, цхьан хана Сутарбе ше волча Ӏодияла. Йокха аьнна ийна кхалнахьа жанетаи чуйокха гали милиционер а волаш Сутарбега дӀалу БожӀаьлас, бож из гали ший дац яхаш цӀаьхара вала гӀерттаеш. Из гӀулакх а ший маӀан, оцо волнна йолаш хӀама да: Сутарби лаьца дӀавут. ТӀехьара цунца бувзам болаш хинна хӀама — из гали а ший цӀагӀара дӀадоахк цо. Иштта, аьеса а спектакла а автораша тӀехьара тӀадаи оттабу цу шинпена юкъе хӀанзалца лаьттача гӀулакхашта, «гаргалонна».

ХӀанзалца ше малагӀча никъа тӀа ваьнча, бахьана из ца ховш, шо никъ къестача лаьтта Бож - Ӏаьла, дикачох тӀагӀертаж, эсала дар хьал ца лоацаш, харцчунца, нийса доашачунна ший тайпара къовсам лоаттабьр, вочо, тӀехьадисачо дӀаувзавеш дийнар, тӀехьара кхет ше мел леладаьчох, шийна хийттар ше леладьр нийса доацилга. Цу гӀулакхъ цунна гӀо-новкъостал ду цу Сутарбе харц оамалаша, укхан доккхий къаьмаьлаш, нийса доаца гӀулакхаш ла ца могаш дӀаятача сесаго Зулайс, из цӀаккхачул тӀехьагӀа кхыйола саг йоалае аьнна, Сутарбе оттадаьча лоазаре вазача, ше дайцача доккхий хабарех хьал-Ӏо а керчавеш йийттачул тӀехьагӀа. Бож-Ӏаьла кхёт, нийсагӀа хьалча, из кхетаву сесаго, цу воккхова кулгалхошца дукхаза хиинача къамаьлаша, гобаьккха «жехкаш» долча вахаро, цу дикачунца уйла йолаш, цун тӀаккхуш из йос хиларо. ХӀанзалца ше леладьраш доп доаца гӀулакхаш долгах дика кхет из.

РЕЦЕНЗИ

Спектаклю дика йоаших доккхий къамйлаца а деш, бальса пациеx а бетташ, хьинаре, хьаьнала къахьегаш воацар наха ца лоархӀилга а царна из ца везилга а.

Дика ловзаю ший роль Нохч - ГӀалгӀай АССР халкъа артисткас Ваналова Зулайс. Цун Зулай хьаьнала къахьегамхо а, дика сесаг а я. Цудухьа балха меттел, наха а лоархӀ из, ез. Ший тайпара хоза гойт цо ший маьрацара Бож - Ӏаьлийпара юкъ - моттиг. Хов из во саг воацилга, цунах йоахка тӀехьайнса йола оамалаш дӀаяха ший вӀаштӀехьдоале, цунах дика къахьегамхо, наха лоархӀаш а царна везаш а вола саг хургволга. Цудухьа, уж дика оамалаш цун сомаяха гӀерташ кӀаьда, сабаре, безаме ду цо цунца деш дола къамаьл, из кхетаве гӀерташ. ТӀеххьара цо лийрхӀар кхоачаш а хул.

Нагахьа санна, Бож-Ӏаьлий а, Сутарбе а Зулай а ролаш хьалхарча спектаклашка ловзаьача антераша укх спектакле а ловзайой, Маймай роль втара хьалха Нохч - ГӀалгӀай АССР заслуженни артисткага Минналова Зоайга кхачай. Артисткана дика кораьяй ший турпала сурт - сибат дика дашха новкъостал деш йола цхьацца моменташ. Бакъда, цхьайола моттигаш, мизансценаш, йист хилар, Ӏохар, дӀайоладлар, цхьаьцца кхыдар, хьалхагӀа цу роле вайна бӀаргабайнача А. Исаевала, Р. Исаевана карагӀдаьначох, царна корадаьчок да. Антриса дехкарийла я из сурт - сибат кхоллаш шийна корадаьр, ше лехар дӀачӀоагӀде, шерде. Уж тайпа гӀалатташ да режиссера балхаца а.

Лакхе вай белгалдаьхараш доацаш кхы а цхьацца дола кхоачамбоацараш да Сутарбе ролах лаьца ала. Транзисторца кизаенна сцена эшаш яц. Цкъа дале, из лелаг ха яц цун, шозлагӀа дале, из тайпа оамал йолаш саг а вац из, кхычунца хьоашал долаш да цун вахар а. Уж тайпа гӀулакхаш леладеш, шийх нах белийтаргболаш вац Сутарби, мел чӀоагӀа беган болаш саг из вале а. Иштта вӀаьла ца доагӀаш да, шийна шлаш яхаш хьа а вена, ферме лочкъаль шура мелаш из хьувзар. Нах белабелийтара духьа даттара из шура чуувзаш латтар. ДӀадар, юхадар. ФунагӀа даь а зритель велийта, Сутарбецара наьха цабезам кхы а айбе гӀерт режиссер. Из эшаш хӀама дац, цу гӀулакхаша спектакла а цу персонажа а новкъостал ца деш, новкъарле Ӏо. Бокхьалдар аьлча, уж совйола водевильни моттигаш ца хилча, лакхе вай ма аллара, боарам болаш хилча дикагӀа дар деррига а. Бакъда, уж доккхий хӀамаш дац, дӀадаха торо йолаш да. ХӀаьта спектакль Ӏалаьмате сакъердаме а, наха езаш тӀадаш а я.

АБАДИЕВ Бек.
театровед.

КАГИЙНАХИ МЕХКАРИЙИ!

Академика М. Д. Миллионщикова цӀерагӀча Къахьегама Цӏеча Байракха ордена Грозненски мехкдаьтта институто лакхерча дешара заведене деша оттара 5 бетта йолча подготовительни курсашка деша кагий нахи мехкарийи дӀаэц.

Подготовительни курсашка лакхерча дешара заведенешка деша вахара математика, физика, химе, эрсий меттеи литературеи экзаменаш дӀаллара производстве болх беше а кагирхой мехкарий кийчбу подготовительни курсашка.

Занятеш хургья феврале дена шоне кхаччалца 18 сахьати 30 миноти яьлча йенз 21 сахьати 45 миноти яллалца.

Курсашка деша оттара хьачудала деза документаш: оттаьча образецагӀа йола заявлени (документаш хьачулуча хана язъю), фотокарточка (3х4 размер йолаш), дешарах доагӀа ахча дӀаденнa хилара квитанци.

Дешарах доагӀар хьадойт переводагӀа (18 сом) бувзама моллагӀча отделенера укх адресагӀа: 364056, г. Грозный, Госбанка Нохч - ГӀалгӀай республикански контора, Грозненски мехкдаьтта институт, расчетни счет № 14125.

Курсий адрес: 364902, г. Грозный, Революце проспект, 21, мехкдаьтта институт, подготовительни курсаш.

Ца кхетар хатта йиш я документаш дӀаэцача хана укх телефонаца 936-146.

ТЕЛЕВИДЕНИ

4 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — «Иза гхонц за лон».
9.30 — «Халкъа хьалам». Телевизионни обзрени.
10.15 — «Нефтяные камни сегодня». Телевизионни документальни фильм.
10.30 — Дешархой каникулаш йолча деношка. «Кога соловьям» яха Центральни берий театра фильм-спектакль.
11.50 — «Керладараш».
14.00 — «Керладараш».
14.00 — «Комсомол — са вахар». Телевизионни документальни фильмаш.
15.00 — Л. Бетховен. Номер 2 йола фортепьянои оркестраи лаьрхӀа концерт.
16.05 — «Эрсий къамаьл».
16.35 — Дешархой каникулаш йолча деношка. «ЦӀе пагонаш» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 2-гӀа сери.
18.00 — «Ильина — барт тайпа лезаль».
18.25 — Мультипликационни фильм.
18.45 — «Тахан дуьне тӀа».
19.00 — Пятилетка. ГӀулакхаш нахи. «Мишта дӀаие деза наьт къонгашка вайй къонгашка».
19.45 — «Сесаг» яха А. П. Чехова дувцарагӀа оттаь телевизионни спектакль.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Музыкан дола къамаьл дӀадоладала».
23.00 — «Тахан дуне тӀа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйренара гимнастика.
8.30 — Ӏилмано - популярни фильмаш.
8.50 — «Лоцок» яха Пачхьалкхен Полесски халкъарам иллеи ансамбле вистулараш.
9.30 — «Зачем дозой кьоне?».
10.15 — «ДӀаола СССР халкъа артисткас М. Шахбераменовс». Фильм-концерт.
10.45 — «Шахматни школа».
11.15 — Французски мотт.
11.45 — Мультипликационни фильм.
12.05 — Дешархой каникулаш йолча деношка. «Бурчонг» яха телевизионни художественни фильм.
13.10 — «Дина, что мали?».
13.40 — «Нийлла урок» яхача телевизионни документальни фильма премьера.
14.10 — Н. Ершов. «Конек-Горбунок».
15.00 — «Керладараш».
16.20 — «Тамашийна кхе бесь».
16.45 — Документальни фильм.
17.45 — «Дуьнен халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
18.00 — «Киножурнал».
18.10 — «Нохч-ГӀалгӀайче гӀолла».
18.30 — «Объектива белхе ву».
18.45 — Хоккейх йола кагирхой командашта юкъера дуьнен чемпионат. СССР-ан Шведий кӀантешта командаш. Перерыв (19.30) — «Вийса дакъалла хийна ду, берам».
21.00 — «Ха».
21.35 — «Юха а Анисиев». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 1-ра сери.

5 ЯНВАРЬ
I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.45 — Мультипликационни фильмаш.
9.30 — «Са комсомольски къонал». Фильм-концерт.
9.55 — «Малх хьабоалача». Телевизионни документальни фильм.
10.20 — «Сесаг». Телевизионни спектакль.
11.35 — «Керладараш».
14.30 — «Керладараш».
14.50 — Документальни фильмаш.
15.30 — «Мичах ва, турпалчаннг?».
16.15 — ДӀалоах Еррнгроссийски конкурса дипломанта Н. Акулинас (домра).
16.40 — «Къоналой адресаш».
16.55 — Дешархой каникулаш йолча деношка. «ЦӀе пагонаш» яха телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 3-гӀа сери.
18.00 — «Садмен вахари».
18.45 — «Тахан дуьне тӀа».
19.00 — Хоккейх йола дуьнен халкъашта юкъера вӀашагӀхеттар. СССР вӀашагӀтеха команда — «Миннесота норд старз», США-ра передача.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Эрсий ӀӀе» яхача фестивала тӀехьара концерт.

II ПРОГРАММА

8.00 — Ӏуйренара гимнастика.
9.10 — Телевизионни документальни фильм.
9.50 — «Юха а Анисиев». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 1-ра сери.
10.00 «Тамашийна дееца тамашийнар».
10.30 — «Салют, пионерия!». Город Алма-Ата пионерий Дворцера берий художественни коллективий вистулараш.
11.30 — Немецки мотт.
11.50 — Мультипликационни фильм.
12.30 — «Лоаа ГӀалле вахара кинижкашна».
13.25 — Дешархой каникулаш йолча деношка. «Включите Северное сияние» яха художественни фильм.
14.40 — П. И. Чайковски цӀерагӀча дуьнен халкъашта юкъерча конкурса дипломашной концерт. П. Бурчуладзе (СССР), Ч.-П. Доуган (США).
16.30 — «Керладараш».
17.55 — «ДегтагӀа хьалхаваа моттигаш».
18.15 — Ӏилмано-популярни фильм.
18.30 — «Нохч-ГӀалгӀайче гӀолла».
19.40 — КПСС ЦК ноябрьски (1982 шера) Пленума сецамаш — вахаре! «Парти из дьяхаре» (нохчий меттала).
19.35 — «Шестеро золотых зверей» яха художественни фильм.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Юха а Анисиев». Телевизионни дукхасерийни художественни фильм. 2-гӀа сери.

РАДИО

4 ЯНВАРЬ

8.00 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.45 — «Юртара Ӏуйренаш» (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.29 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.40 — Иллеш, мукъамаш, халхарш (гӀалгӀай меттала).
9.15 — «Каширкин нах». Зарисовка (нохчий меттала).
9.30 — «Къона хамцахо» яха радиоминуси (гӀалгӀай меттала).
10.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
10.01 — «Лора бессаь» (эрсий меттала).
10.30 — «Тхьега цаа». Культурни обзор (нохчий меттала).
10.31 — «Хьелхалатттачь хьайбанладерешта». Концерт (гӀалгӀай меттала).
18.00 — Керла хоамаш (эрсий меттала).
18.30 — Керла хоамаш (нохчий меттала).
18.00 — Керла хоамаш (гӀалгӀай меттала).
19.30 — Хоамаш.

УКВ

19.00 — В. Райнев. «Маэстро хьодала». Оперетта пронташ.
19.10 — Иллеш дӀаэол Т. Дадашевас.
19.04 — «Тарка тазгӀеш». Литературно-музыкальни композици.

20.17 — «Къона оазаш». Концерт.

5 ЯНВАРЬ

8.00 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.45 — «Фермашкара Ӏа». Корреспонденци (нохчий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.25 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.35 — Передачай программа (гӀалгӀай меттала).
8.40 — Дайшехкаш дола аьлш (нохчий меттала).
11.15 — «Кердача толамашка». Беседа (гӀалгӀай меттала).
11.30 — «Спортивни Нохч-ГӀалгӀайче» (эрсий меттала).
15.15 — «Вахаре хьисан советски» (эрсий меттала).
15.35 — Юрта боахаме за дешар Ӏамаеш бола радиошкола (эрсий меттала).
16.00 — Передачай программа. Хоттамах бола хоам (эрсий меттала).
16.01 — Дуьнен халкъашта юкъера обозрени (гӀалгӀай меттала).
16.15 — «Хьона. Декха салташ дог» (нохчий меттала).
16.45 — «Социальни прогресса къахьегача сага вахари». Беседа (эрсий меттала).
18.00 — Керла хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керла хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керла хоамаш (гӀалгӀай меттала).
18.30 — Хоамаш.

ЛОРА ХЬЕХАМАШ

ГРИППАНА ДУХЬАЛАРА КИЙЧО—ХӀАРАНЕ ГӀУЛАКХ

Массаза а яхар мо, шелал тӀакоагӀача хана тагӀи тох гриппо. Грипп яхар фу хӀана я хӀана хӀаранена дика хов. Грипп — юкъ-юкъе эпидемически кепара а лестаи даржаш дола цамогар. Къайле яц, грипп саго хала токхадц цунна тӀеххьа йоагӀа осложнениш цӀенхаштташ каст-кастен хулаш а цкъаза цуцах нах боши а хиларах.

Инфекци дӀайоаржаяра гӀо ду фегара температураш цӀаьхха, кхьеттел вӀоахьилларгакха а, кувцаяларо. Дукха а дукхагӀа йолча хана помещене, автобусашка, трамвайшка кхет грипп. Фегарча цицхашка гӀолла дӀадарж из, цунах цамогаш волча саго Ӏиршинг даьккхача, кхайкавича, къамаьл деча хана багара 1,5—2 метр гаьна дӀаухача цицхашца цхьена из хьоадергаш а йоаржаеш. Цу цицхаша дукха ха йоакх цӀагӀарча феца ледаш, тӀаккха, садоахача хана феца кер чу Ӏочуувз дукхах микробаш вирусаш. Цул тӀехьагӀа цу чу еба а ебаш. садоахача наькъай шаьра мордаш чоахаду цар. Грипп кхетара аьттув болаш да цӀена ца леладу, каст-каста фо чу ца кхетийташ дезинфекци ца ейш дола цӀенош.

Простудах хулаш дола цамогараш ца хилийтара бокхача лоархӀаме да, шелo йоацаш, къахьегаре, дешара аьттув болаш дола хьалаш, демаца, сквознякашца къовсам лоаттабар, гуйран-Ӏан заманна ший ханнахьа кийчо яр.

БелгалдоалаШ хӀама да: ара фега болх беш а хоттама хьалаша унахцӀенонна Ӏоткъам беш а бола гӀиплонхой грипцах цамогаш хул аьлна хеталу. Статистико яхачох, иштта дац из: цамогаш дукхагӀа хул цӀеношта чухьа болх беш бола нах. Къаьстта а, фо чу-ара ца доагӀача е кӀезига долча. ГӀулакх миштад аьлча, ханнахьа фо чукхетийташ аьлча цӀагӀарча феца вирусаш кӀезигагӀа Ӏов, цудухьа грипп кхетара бахьанаш геттара кӀезигьлу, вирус унахочунгара унахцӀенача сагага йоlа наькъаш тала.

Гриппана хьадкашка чӀоагӀагӀа йола духьеле я кастнеста цӀеношна керда фо чудайтар. Цудухьа из дииза даргдац болх дӀаболабалехьа, делкъийна перерыв йолча хана, смена чакхьяьиначул тӀехьагӀа. Цу хана а чура че тӀаьдача пахашкашна цӀенйича а дӀабоал цӀагӀара вирус униш бола дом.

Грипп даржаш латтача хана цунах ворагалара чӀоагӀа пайдана да маскаш леларр. ДӀалха диллача марлех яьча маскаша геттара кӀезига чакхъоволийт грипп хьедерташ. Уж маскаш хӀара дешна кхехка а еш ютташ, вӀайха яьш етташ лелае еза.

Гриппала духьала чӀоагӀа пайдана а дукха мах ца бодаш а дола цхьаьаца хӀаша дар са дувца безам болаш — из да цӀеношка кварцеви бактерицидни лампаш йоагаяр. 1,5—2 сахьата уж йоагайнча, геттара йий дӀайоакхх цар гриппа вирус. Уж ерргa мероприятеш чакхъяьхачен унахо ций ханнахьа коллективера дӀаваьккхачен гонахьарчарна юкъе дӀадаржац грипп. Къаьстта лоархӀаме да общественни кхечан, промышленни предприятешка, вокзалашка, бытовой гӀулакхаш деча объекташка, транспорта болхлошта, медицински персонала юкъе, школашкен студенчески аудиторешкаш, вешта аьлча, нах дукха вӀашагӀкхетача, царца айкха бувзамаш леладеча моттигашка санитарно - гигиенически режим чӀоагӀа лелаяр.

Эпидеми даржаш латтача хана берашт кино, клубашка, тиiка тӀа ца кхувла хьада деза. ХӀаьта хӀанз а вӀаштӀехьдаьнадац вай учреждений кулгалхошка Ӏан заманахьа беча балха кийчо яйта. Цу гӀулакха масалаш дукха да: хьалдара шийла дениш даьккхача хана из кийчо яьза яр цӀенош дӀоахду пийшкаш вӀаштӀехьа ца яьха Грозненски района Пригородное яхача юртарча школе, иштта ЯӀоахьлиза яр «Советское» яхача юртара школа-интернат. Ачхой-Мартанера № 1 йола юкъера школей берий комбинати. Орджоникидзевски станицера юкъера школа; пийшкаш хотае йиш хилланца дӀакъайлай г. Грознера № 35 йола берий керда комбинат.

Грипп ца даржийтилга дукхача дахьсе вай оарцегӀдоаларах тийша да, хӀаьта из де вайх хӀаранер декхарийла а да.

Цхьаькра а да: грипп а кхыдола простуди цамогараш а па даржара аьттув болаш да органиим чӀоагӀъеш мел дола хӀама — физкультура занятеш, шелалца дегӀ чӀоагӀдар, къахьегама салаӀарен режим нийса лелаяр, кхача баара гӀулакх пайданагӀа долча тайпарен кийсен леладар.

З. ТАТАЕВА,
республикански санэпидстанце лор.

Редактор Т. А. ТЕБОЕВ.

Хоттамаш

Тахан республике гӀоллен Грозне кӀезиг - дукха морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, ӀуйрИйна цхьайолчагӀа моттигашка дохк а доаллаш. Малхбузехьара секунде 0—5 метр чӀоагӀа мух а хьекхеш хилен фегара температура республике 1—6, Грозне 3—5 градус шелал йолаш хилен тарлу.

Кхоана морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, цхьайолча моттигашка дохк а доаллаш, тайп - тайпарча оагӀонашкахьара секунде 2—7 метр чӀоагӀа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсана 11—15, дийнахьа 0—5 градус шелал йолаш хилен тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктаькхама секретара — 2-84-69; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленностеи транспортеи — 2-65-01; юрта боахама 2-47-64; культуро — 2-64-75; кехатий — 2-56-87; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-69; отделов: партийной жизни 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-64; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорской — 2-89-88.

Газет арадувла шинарен, ереи, шоаттен деношка

СФ05001. «Грозненский рабочий» издательстве типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 9.